

Мамырлыкъ, къуанч сизге, саула!

Бюгюн Къулийланы Къайсыннга 95 жыл боллукъ эди

Газета издається на балкарском языке с 1924 года.

ЗАМАН

2012 жыл
1-чи ноябрь,
орта кюн.
№№ 215-217
(19138)
Багъасы 9 сомду

КАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПАРЛАМЕНТ

Депутатла, басма органланы башчылары да магъаналы соруулагъа жууапла излегендиле

КъМР-ни Парламентини Жаш тѳлюню, жамауат биргиуени э аспаллы информация органланы ишлери жаны бла комитетини башмачылыкъ бла депутатла республикада телевидениени, радиону, газетлени бла журналланы болумларын озгендиле, аланы игилендириуну онгларны къаргандыла. Аны ючюн деп Парламентини президиумуну «Правительстволу согъатха» КъМР-ни Аспаллы информация органланы жаны бла кырал комитетини председатели Мухадин Кумахову чакъыргандыла.

- Бу ишни магъаналылыгын КъМР-ни Башчысы Арсен Канокесини буйрукъларында бир керѳ белгилеп къоймагъанды. Объекте барысы да хазыр болса, республикада жашагъанла 1-мультикомплексни телевизион бериулерни къараргъа онг табыркъыдыла, дегенди Мухадин Кумахов.

Он айтханча, комитетни башма магъаналы борну - басма изданиеланы кештелерин игилендириу.

Ведомстволу аралы комиссия «Нур», «Нор», «Солнышко» сабий журналланы литература-суратлау халларына, текстлери, полиграфия кештелерине да тохташдырылган излемлеге келишгенине бла калгъанына къарайды. Комитет а республикалы газетлени редакциялары, «Тетраграф»-ООО бла бирге кон сайын чыгъарууну изданиеланы полиграфия жасалушарын игилендириу жаны бла ишни тохтаусуз бардырады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Поэтни жашау эм чыгъармачылыкъ жолу

Къулийланы Къайсын 1917 жылда Отъары Чегемде туугъанды. Эртте окуна агазды къалгъан жашчыкъ сабийлей къознокноно, къара ишни ауурлугун да сынагъанды. Назмула жазып он жылында башлагъанды, биринчи китабы а онжети жылда чыкъгъанды.

1935 - 1939 жыллада Къайсын Назмула Чегемде туугъанды. Эртте окуна агазды къалгъан жашчыкъ сабийлей къознокноно, къара ишни ауурлугун да сынагъанды. Назмула жазып он жылында башлагъанды, биринчи китабы а онжети жылда чыкъгъанды.

Поэтни биринчи назму китабы - «Салам, эргентлик!» - 1940 жылда басмалангъанды. Он жыл Къулий улу аскерге кетеди. Улуу Ата журт урушка Прибалтикада тобегенди. Къайсын Назмула жазгъанын къоймагъанды, «Сын отечества» газетте материалла тапдырып тургъанды.

Къазахстан, Алматы, 1974ж.

сын Москвада А.В. Луначарский атлы театр институтда актѳ факультетде окугъанды. Анда малкъар студияны диплом оюналары кирген пѳесалары ѳз тилине кѳчюр.

Поэт битеу халкъы бла кѳпчюкчюкноно азабын да сынагъанды. Фрунзеде чыгъармачылыкъын бардырып, Къыргыз ССР-ни Жазыучуларыны союзуну ишине тире къатышып, арда

таулу халкъыны юсю бла битеу дунияны да сагъыш этдирген проблемалагъа эс бурганды. Аны поэзиясын кѳп тилге кѳчюрюп, къайда да Къайсыннга жууукъ адамларына тобегендиле, китапларын койлеринде сакълагъандыла.

Сѳзюсю, 1960 - 1970 жылла поэтни чыгъармачылыкъында бек магъаналы кезуудоду. «Жарлы таш» деген назму китабы ючюн РСФСР-ни М. Горький атлы Къырал саугъасына тийишли болгъанды. «Жер китабы» уа анга СССР-ни Къырал саугъасын келтиргенди.

Къабарты-Малкъарны халкъ поэти Къулийланы Къайсынны чыгъармачылыкъын юсюнден Михаил Дудин былай дегенди: «... анда гюлно назиклиги, ташны къатылыгы да бардыла, жашауну багъасын билген адамны дайым да тозюкге бла соймекликте термилгенге да биргедиле».

Къайсын 1985 жылда ауушгъанды. Ол дуннидан кетгенден сора аны «Адам, Терек, Къанатлы» деген назму китабы Ленинки саугъагъа тийишли болгъанды.

КОЛЛЕГИЯ

Къабарты-Малкъар къырал телеканал сау кюнню ишлерикди

Тюенѳе КъМР-ни Аспаллы информация органларыны ишлери жаны бла кырал комитетини жыйылыуунда бу ведомстволу быйылны тогузу айында ишни итгарып чыгъарылгъанда эмда тамааланлыкъы жумушла белгиленгендиле. Жыйлыууну комитетни башчысы Мухадин Кумахов бардыргъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну Председатели заместители Уяналаны Казим къатышганды.

Къырал комитет куралгъанын жаш да омагъанды болсада, Мухадин Кумахов айтханча, битеу кырау ишле тамамлангъандыла, аны структурасы, регламенты да хазырдыла. Биогонюкде уа баш жетимге «2013-2017 жыллада КъМР-де аспаллы информация органларыны айнытууну стратегиясы» жарашдырылып къабыл этилген санаргъа боллукъду. Анга

кѳре республикалы программа да хазырлангъанды. Анда уа газетлени, телевидениени, радиону, Интернет изданиеланы ишлерин игилендириу жаны бла мадарла белгиленгидиле.

Комитет озган кезиуде тамаалангъан жумушланы юслеринден айтханда уа, республикада бардырылган магъаналы жыйлыулары, байрамланы юслеринден

федеральный эм республикалы информация органлада билдирип тургъан онгла кыралгъандыла. Сѳз ючюн, «Кавказ оюна» фестивалы юсюнден 150-ден аспал материал чыкъгъанды, ол санда «1 канал», «Российская газета», «РЕН-ТВ» эм башка федеральный каналлада, газетледе да.

Дагъыда комитет «Россия-2» федеральный каналгъа Улуу Ата журт урушуну жылларында Элброс ючюн сѳрмешин юсюнден фильмин алдырыргъа болушукъ этгенди.

Къабарты-Малкъардан журналистле, Ростов областыда

Мартынов районда 115-чи Кавдивизия сѳрмешген жерледе болуп, аскерчилерибизин хурметлеу жумушлагъа къатышгандыла. «Кесим кѳргенме анда адамла бизни аскерчилерибизни къабарларына калай къаргъангандыла. Анда сабийлей уруш жыллары юслеринден иги биледиле. Жюлуулугъубуну юсюнден материалла, фильмле да чыкъгъандыла. Алары кѳбейтип, къоллагъа бериге оюнулашханбыз, ала сабийлерибизни патриот ниетледе юйретидге болушукъдула», дегенди Кумахов.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЖАМАУАТ ПАЛАТА

Аман ышанланы тамыры бла къурутурча профилактиканы бардырыргъа

Къабарты-Малкъарны Жамауат палатасында, «КъМР-де жаш тѳлюню социализациялу: политика, дин, маданият. Проблема эм аспаллы тамаалууну жоллары деген темалгъа жораланып, семинар болгъанды.

Аны ача, палатаны башчысы орнубасары Людмила Фѳенчюк, бу проблема бусагъата бек кыйын болгъанын чертип, власть органла анга тийишликни эс буртурулары ышанганын айтханды. Эселенге кѳре, бурунну жылда, 2008 жыл бла тенгешдиргенде, жаш адамла этѳен аманияткъылары саны 4,2 процентге ѳсгенди. Аланы аспаллы сишисиледиле. Наркотикле бла 1626 жаш адам хайырлангъандыла. Агъарылагда социальный со-

руу этилген эди. Анга онбеш минг адам къатышганды. Аны итгарларына кѳре, республикада жашауну игиге 32 процент санады, 53 процент анга толусунай ыразы туюлдулде. Кюнден-кюнге жашуу кыйын бола барлыкъы дегенде да иги кесекдиле. Соруну этилгенде ючюн бири Российде, алай республикадан тышында жарыргъа, урунургъа сюевдиле. Иш табар кючюн, бийик квалификация керекликни кѳбюсю белгиленгендиле, алай танышсыз, улуухассыз иш табылыкъ туююкдо дегенле да тобегендиле. Токсан процентте жуугуу дин, миллет, маданият башхалкълагъа кѳре аманыкъ этууге къаждунды. Властьлагъа ийнануу азды. Жыйырма жыл юйретуу процессе эс белюнгенди.

Граждан обществову институтлары, жамауат, юйюри биригирге керекдиле, дегенди ол.

Палатаны Билим беру, илму, жаш тѳлю политика, спорт жаны бла комиссиясыны келѳчиси Мурат Хононов а, алгъаракълада оператив штабны бовивиклеге ала агъачладан тап жашауула кыайтырларын, алагъа тюз сюд этилиги бла байламлы айланыуну эстертип, Жамауат палатаны жашынан не бла до болушукъун билдиргенди.

КъМР-ни Парламентини Жаш тѳлюню эм аспаллы информация органлары ишлери жаны бла комитетини башчысы Татьяна Хашхожева федеральный, региональный даражалда жаш тѳлю бла байламлы норматив актла жарашдырылгъанларын

билдиргенди. Болсада, тинтиулеге кѳре, къыралны бусагъатагъы жаш тѳлю политикасын толлендирирге керекди. Нек дегенде анда бирлик жокъду. Энци федеральный закону чыгъаруу да жалаанда игилик келтирикди. Республиканы юсюнден айтханда, бизде 2015 жылгъа деги жаш тѳлюню айнытууну целевой программасы барды. Алай аны жашауда толусунай бардырыла ача жетимшеди. Ахыр жыллада Жаш тѳлю Парламент бла Правительство куралгъандыла, ол а жашла бла кызыла жаш тѳлю политиканы толтуруугъа къатышарча онт бѳреди, дегенди Татьяна Борисовна.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Македония, 1969ж.

ОТАРПАНЫ Керим

Унуталмайбыз

Ким билсин, урушдан сау чыгып, рахат Дуняда жашаргъа иш тошсе бизге, Бунож жюреклене кюйдюрген кѳп зат Унутулукъ болура. Эсибизге

Къулийланы Къайсыннга

Не уа бу окъ жаралы къюксюс жазла Унутмай турурламы, не билеим? Алай кызыу кумда кыю кыан ызыла Бизге: «Сиз жашар ючюн мен ѳлейим!»

Деп, ол душман долта аллына тазуел Баргъанланы унутмайбыз ѳмюреде. Уруш тозде ѳлм кырутурдады жел, Бизни сау кыюмазгъа кореше жерде.

Апрель, 1942

Билдирюу

2012 жылны 1-чи ноябринде Нальчикде Къулийланы Къайсынны мадданында закый назмууну эстертмесине гол къысымла салыныркыдыла. Ызы бла Чегем шахарда 11 сагъатда поэтни кой-музейинде кыуанчылы жыйлыу боллукъду.

4-чю ноябриде Чегем районну Отъары Чегем элиде Къулийланы Къайсынны ата юйюнде закый поэтни 95-жыллыгына жораланып, тобешу боллукъду. Анда окуучууна Къайсынны назмуларын айтыркыдыла. Ол 11 сагъатда башланарыкыды.

Бюгюн да сен саулагъа кюч-къаруу бересе

Таулу болгъаным - къууанчым

Къайсынны асыллыгын хурметлей билген

Портретлеринден галерея кыралгъанды

Љюксюз тизгинлери кѳллендиргенлей турадыла

2 бет

3 бет

6 бет

9 бет

12 бет

Депутатла, басма органлары башчылары да магъаналы соруулагъа жууапла излегендиле

Ахыры. Алып 1-чи бетдеди.

Терроризмге бля экстремизмге къважу ююрени юсюнден халкъга дайым да билдирип туруу жаны бля медиа-планы жашауда бардырыуа комитет энци эсе буралды. Очот кезинде алай 945 материал басмаланганды. Дагында республиканы терт каналында да Къабарты-Малкъарны Оператив штабы хазырагъан «Война против террора» деген виртиаль фильм къозготолди, дегенди Комитетини таматасы.

Аны билдирюونه тынгылагъан адам сора депутатла Мухадим Кумахова бля республикалы

статьялары уа туусуз-мыстыз чамла бля бошаларына, алапы да хар ким аныгъап късойады дегенди Кебеков. Мухадим Кумахов аны ол авторыны чыгармаларын окургъа сойгенде да болгъанларына ийнандырыуа кюрештди.

Владимир Кебеков дагы да патриот тематика эз болгъанына эсертгенди. «Бчы майдан башлап 10-чусуна дери, битену посалса да Улуу Ата журт урушча атыларыгъа керек болгъан заманда, «Кабардино-Балкарская правда» газет чыкмай къалгъаны сымиди. Ол неге ушгъан затды?». Мухадим Кумахов ол газетле окуучулагъа заманында

Мухадим Кумахов.

Мухамед Хафиц къошулгъанды. Ол адамла, почта газетлени заманында келтирмелерин билли, алагъа жаздырыуа ашыкъмайдыла, дегенди.

Парламентни Билим беруу эм илму жаны бля комитетини председатели Мурад Дадов, «Орпанка» газетни баш редактору Зарина Кануковагъа айланым, Устаны коюно алында басмаланган эмда депутатыны чамландырган, билим берюуде ишленгени да тарыктырган «Профессия учителя» деген статьи юсюнден оюму айтырны тилгенди. Зарина Канукова статья ол кон чыккъаны керек болгъанына, критика бля оздурганына да жондиргенди.

Алай газетте жаздырганлары аярларында устала, врачна да кел болгъанларына, ала махтан материалда да «Орпанканы» бетлеринде дайым да чыгъа тургъанларына ийнандырыуа кюрештди.

«Жер-жерли самоуправление эмда территорияны социальнай экономика айнуларына вопрослары жаны бля комитетни председатели Хазратали Бердов Арсен Булатов баш редактор

болгъаны «Кабардино-Балкарская правда» газет хар жаны бля да илгиленинген белгилгенди. Депутатаны уа къараучула бля тюзонли телевизирде тобешубоше турурга чакырыгъанды. Телеканалны оюсулары депутатлагъа эфир заман белюрге хазыр болгъанлары айташдыла.

Ахырында Парламентни президиуми бир къауму рекомендацыйа эттенди. Ол санда КъМР-ни Правительствосуна «КъМР-де 2013-2017 жылда асплмы информация органаны айнетуу-республикалы программасын хазырларгъа эмда къабыл керюрге кереклисин эсертгенди. КъМР-ни Асплмы информация органла жаны бля къырал комитети уа къырал власть органла барысына да ишлерини юсеринден халкъга билдирип турууну системасын игилендириле, республика бля туруучу бек магъаналы ишени терк да, тюз да билдирюу жаны бля ишни ючлендирдирге, баш шартла бля шагърый этип кюймай, хар жагы иште улуу анализ берюрге тиийшиди. Андан сора да, ол журналист кадрлары хазырлау, усталыклары билимлерин да эсдюрюу жаны бля мадарна да этюрге керекди.

Асплмы информация органла уа Парламентни президиуми республиканы жамауатын иш келюпюкге, Ата журт оюрге, урунган адамга хурмет этюрге, Къабарты-Малкъарны халкларыны культура хазналары саклауа жууап къабул кыргаргъа, дин эмда башха экстремизми, зордуккы, огурусуккы керюп болмазча этиуге, аманлыкчылыклагъа, бузукчулагъа налал берюрге юиреттен материалды баслауа керек болгъанлары эсертгенди.

Бля УРУСИАМБЕТОВА. КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Мухамед Хафиц.

басма органлары жыйлыуа чакърылган башчыларына кеп соруу бергендиле. «Справедливая Россия» фракцияны таматасы Владимир Кебеков «Кабардино-Балкарская правда» газетте жагы оюну салынганы аны магъанасы, жарашдырыуу халы да игиленинген чертип айташды, алай аны бля бирге аны бир къауму кемчилликни да тура этгенди. «Кайданоха, Битюровка асыры кеп жер берсиз, алапы

Арсен Булатов.

юешинмеленери ючюн болады деп, сылтау этгенди. «Редакция байрам юон номери чыгаралды, алай Федеральний почта сызаны КъМР-де Управленисыны уа солу ююно болуп, газетле юешинмей къадыдала», дегенди.

Кебеков «Кабардино-Балкарская правда» газетни тиражына да эс бурганды. Ол жаланда сегиз минь экземпляр некди, аны кербюит мадарна нег этилмедиле деп сорганды. Быйладе сёзге «Адыгз псалы» газетни баш редактору

Къабарты-Малкъар къырал телеканал сау ююню ишлерикди

Ахыры. Алып 1-чи бетдеди.

Энци уа ол телевизияны айнуу юсюнде ишленгенди. КъМР-ни башчысы Арсен Канукову башламчылыгы бля республикада 24 сагъаты ишлеген телеканал болукдуу. Бусагъатта НОТР эм «Къабарты-Малкъар» телеканалыны бирикдирюу жаны бля иш башланганды. Дагында цифровий телевизияны синдирюу жаны бля къурау ишле бардырылды: 29 ушхатый оборудованиядан 22-си салынганды. 39-чу канал уа сынау халда вешчине бардырылып башлаганды.

Келпир заманга планнаы юсеринден айташды уа, кадрлары хазырлауа, газетлени бля журналлары ырыскы-техника базаларыны

игилендирюуге, республикалы Интернет-агентство эмда республикалы газетлени сайтлары ачаргъа эм башха жушушлары тамаларгъа бөлгилгенди. Коллегияны членлерини Кумахова сорулары кеп эди. Алапы асплмы 24 сагъат ишлерин каналны юсюнден эдиле. «Адыгз Псалы» газетни баш редактору Мухамед Хафиц анда къваллай берюле болукдуула деп сорганды. Кумахов айташды, федеральний каналладача, тюз къыралы, россиялы фильмле болукдуула, ол санда документли кино да. Республиканы юсюнден берюле да жарашдырылыкчыдалы.

Жазыучулары союзуны башчысы Хачим Кауфов канал ни мурад бля къурагъанына, анга ахчаны ким белюрююк билмие сойенди. Мухадим Лялюшевич билдиргенди, ахч республикалы

бюджетден берилликди. Россейде цифровой телевизияны киририли башлагъаны бля байламлы уа регионалы кесини каналлары болуруга керекдиле. Ал кезюуде бириунли бардырыуа ызы хакъсы алырга болукдуу. «Ол заманны излемди, алай каналны шёдио этмесек, арта да багъа болукдуу», дегенди. НОТР каналны башчысы Владимир Воронец уа РФ-дин Госфильмфонду бля келишим этилгенди, анга кер республикалы каналгъа хар ююнден да фильмле берилип турулклары айташды.

Жыйлыууну ахырында Уланалы Казим комитет кеп иш тамалыгъаным, алай онга этиплик ишле болгъанлары белгилгенди. Ол газетлени бетлеринде ишчи адамны сыфаты, эллени жашулары кер

гизотколмелерин эсертгенди. «Жолгъа чыксанг, водителле, жауа адамла да бир бирлене хурмет эсе билмеленерин кересе, культурабыз жоыкъу. Бу проблеманы республикалы тюзлени бетлеринде озюрге болук эди», деп къошанды. КъМР-ни Парламентини Жаш телюню, жамаут биригуени эм асплмы информация органаны ишери жаны бля комитетни председатели Татьяна Жашкова да азонла чыгъаруучу орган республикада асплмы информация органаны иштин тингелле тургъанына, анда кемчиликке, иш жанына тырленюле да болгъанлары айташды.

Кенгеш тиийшли эсертюле къабыл этиу бля бошалгъанды. ТИКАЛАНЫ ФАТИМА.

Аман ышанлары тамыры бля къурттурча профилактиканы бардырыргъа

Ахыры. Алып 1-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъарда жаш телюню социализациялау не халда болгъанын керююрючюча регионю жаш телюню ишери жаны бля министри Султан Хажироков презентация хазырлагъанды. Ол ишчиле талалы уа бля бардырыуа кереклисин чертгенди: патриотизм, социальний тирилик, къонокъбайлыкъ, право жаны бля билимлерин эсдюрюу эм башхалы. Наркомания, игицилик, терроризм, экстремизм, огурусукку эм бирси аман ышанлары тамыры бля кетерюуч уа профилактиканы ючлендирюуге керекди. Султан Борисуев къуруда жаш адамла бля угъай, абданаланы кесери бля да ишлере кереклисин белгилегенди. Нек дегенде эм улуу жууаптылыкъ таматалды.

Алай, сёз ючюн, школаларда къуруда жаш адамла бля угъай, абданаланы кесери бля да ишлере кереклисин белгилегенди. Нек дегенде эм улуу жууаптылыкъ таматалды. Алай, сёз ючюн, школаларда къуруда жаш адамла бля угъай, абданаланы кесери бля да ишлере кереклисин белгилегенди. Нек дегенде эм улуу жууаптылыкъ таматалды. Алай, сёз ючюн, школаларда къуруда жаш адамла бля угъай, абданаланы кесери бля да ишлере кереклисин белгилегенди. Нек дегенде эм улуу жууаптылыкъ таматалды.

адамла бир торлю затха юйренире, заманларын хайыры этдорюнча арала къуарыкларынын, бир-бир жерледе алай арала бююнлюкде жетишилми ишленгенлер билдиргенди. КъМР-ни Жамауат эм дини организациялары ишери жаны бля къырал комитетини башчысы Борис Паштов а хал тюз алай аман болмагъанына эс бурганды. Ол, «21-чи ёмюрюно лидер» фестивалгъа кылай бардырылганы юсюнден айта, аны кезюунде республиканы жаш адамларыны жанынан улычыра бир зат этилгенди, ол угъай ала ахшы төрелерибизни, къонокъбайлыкыбызны керююрючючленери чертгенди. Быйал фестивалгъа керели болгъанына Бични жерештерибиз да алада кеслерин иги жанындан керююрючленери, хорлагъанлары да ахшы шартды. Ол башха башха динлени келечилерини араларында мамырык болууч ючюн, динч управление тириер ишлере, лагерле къуаргъа кереклисин айташды. Бизде кеп миллетле жашайдыла. Алапы хар бирини маданий аралары белгилени абаданаланы профилактика бардырыла, сабиле бля шыр халкыны адет-төрелери бля шагырейлендикдиле. Ол бир бирини аныларгъа себ

плек этерикди. Къабарты-Малкъарны Муслиманларыны дин управленисыны башчысы Хазратали Дзасежва сабийини исламны төрелерине керё эсдюрюучи себиби улуу болуугун белгилегенди. Ислам адамны ата-анагъа, башха адамлагъа ысло этюрге, билим алырга, ниет тазалыгъа, жамауатчы, къыралны алында жуауаллыкыны аныларгъа юйретеди, дегенди ол. Билим берюу эм илму министрли орунбасары Валентина Назарина уа школлада динлени мурадларыны эм эткианы юсюнден дерслени киририуню юсюнден билдиргенди. Елмезаланы Абду-Лхим Эбрус районгъа жаш телюню юйретюучи не малле этилгенди, ала къваллай мероприятияла бардыргандары юсюнден айташды. Саулык саклау министрли орунбасары Мурат Утепов бля Студентски комитетни КъМР-де управленисыны башчысы орунбасары Бабаланы Алим жаш телюню юйретюуде алапы жанындан не этилгенлини юсюнден билдиргенди. Школлада ала мероприятияла бардырыла, сабиле бля шыр халкыны адет-төрелери бля шагырейлендикдиле. Ол бир бирини аныларгъа себ

Жыйлыуу

КъМР-ни Миллет библиотекасында Куулийаны Къайсынны 95 жылгын астаптан улуу жыйлыуу болганды. Ары республикалы жазыучула, аны жууусу-охулары, жамаут куулукчуула, чыгармачылыгын сойгенле, окуучула, студентле да келген эдиле. Аны сёз поэтика жашау жоюму, ол битену дуния поэзияда къюйгенны, адамлыкны юсюнден берганды.

малкъарлыла къююнлюкпен къайтхандан сора вэз тиллеринде кытапларга термилген тауула Къайсынны ол жылда чыккъан жыймдыкларыны магъаналары бек уллу болгъаны айташды. Ол жашаудан кетгени халкъда аны жерин алган адам чыкмагъанына жарыгъанын да билдиргенди Эфенди улу.

Не заманда да сабыр къадык Виктор Колтаров ауазын къюрмеленикге, аны шох шөшени кими да журегине жетмей къалмайды. Бу жол да

этгенди директор. Ол игирде сёшленген Хасан Тхаевлер анда жазыучубога берилген сорууларына жоюсе поэтика ой биичеси Куулийаны Элизат тынгыла жууапла берликди, деген эди. Кезиу анга жеткенде, Къайсын, битену дунияны къуачкыргъа сойгенча, жюреги, къолу да ачык болгъанын айташды. Ол кюн ай жуулдула кибиз эди, дегенди. Аны кытаплар юйюрюде сакланып, адамлагъа юч-къарыу бергиленин да белгилегенди Элизат. Сёзю

Президиум.

Бюгюн да сен сауулагъа юч-къарыу бересе

Жыйлыууну библиотека бля КъМР-ни Билим беруу эм илму министрствосуна Сабиулини бля жаш телюню чыгъаргъа чыккъыларыны айнуларына себеплик этген ара бля бирге къурагъандыла. Аны кытапхана ны таматасы Анатолий Емзюв асплмы бля Къайсынны республикада алгъан тер жерини юсюнден айтып, Куулий уллу бир ишкис, битенуросей, битенууния масштабы болгъан ишленгенди, дегенди. Аны сабий конюлриден башлап фахмусу къвал торлю къата, аты хар къайда да айтыла башлагъанын, бир кишиге да ушамагъан жашаууну, чыгармачылыгыны юсюнден да билдиргенди Емзюв докладында.

Аннан ары ингири Бекканы Жанна бля Ирина Артюк бардыргандыла. Ала сёзю анданы директору орунбасары Асият Мурадкановагъа бергилеринде, ол республикалы школлада «Человек - гора из Чегема» деген ат бля эриши ачылганын, анга хар сойген да къатышыргъа болуугун белдиргенди. Аны борчу - поэтика бля хазасын хар торлю жанындан да билюуде, дегенди Мурадканова.

КъМР-ни Жазыучулары союзуна правленин таматасы Хачим Кауфов поэтика юбилеи ол бермиле къалганын да белгилегенди Сакин.

Быйын поэтика Чегем шахарда юй-музейине 25 жыл башыды. Аны директору Куулийаны Фатима, кесери бардыргъан бир къауму ишчи да сагылып, бу жыйлыууда музей бля «Фонд Созидания» къурагъан поэтика сайтын кенг хайранганын ючюн ырызлыгъын, ол аны ючюн аныларгъан да чертгенди. Бююнлюкде да Къайсынны поэзиясы Россияны регионларында да керек болгъанына ючюле да келтиргенди. Жуукъ заманда уа музейде Куулий улуну бусагъатха дери белгли болуучу суратларында аны республикалы, башха халкъниле, скульпторла да ишлен портреттеринден энци керюмчюле чакырылганын да тура

апыл эди. Ол биринчи кере Куулий улуну «Советская молодежь» газетте ишлеген замандына кергенин, андан сора тобешубоша да эсертгенди. Анга тамуларын окуп, «...пока мы живы, смерти нет» деген сёзлерине Къайсын Викторгъа къваллай назмула жазаргъа эрте болгъанын, ахыр кере къюргенлеринде уа, алапы къайтарганын айташды. Поэтика ахыр жолгъа ашыра, мени кёз жашларыны кёкден къууунун жууну жууп билдирме эди.

Узакъдан къараган болмаса, ол огурулу болмасы аллына барып саламлаш аламагъан эдим, алай Къайсын бизни бюгюн да эшитеди, деп бошаганды сёзюк Колтаров. Жазыучу Мусукаланы Сакинн кесини поэзиягъа келгенин Куулий улгъа блялайды. Жаш къызгъа белгиле поэтика кёп этип тургъанын уллу хурмет бля эсертгенди.

Улуу Ата журт уруш жыллада тууган чыгармачылыгы ючюн аны Сталин атлы къырал сауагъагъа керюптоз, алай ол къююнлюк халкъны жаны болганын себепли Куулийаны Къайсынга ол бермиле къалганын да белгилегенди Сакин.

Быйын поэтика Чегем шахарда юй-музейине 25 жыл башыды. Аны директору Куулийаны Фатима, кесери бардыргъан бир къауму ишчи да сагылып, бу жыйлыууда музей бля «Фонд Созидания» къурагъан поэтика сайтын кенг хайранганын ючюн ырызлыгъын, ол аны ючюн аныларгъан да чертгенди. Бююнлюкде да Къайсынны поэзиясы Россияны регионларында да керек болгъанына ючюле да келтиргенди. Жуукъ заманда уа музейде Куулий улуну бусагъатха дери белгли болуучу суратларында аны республикалы, башха халкъниле, скульпторла да ишлен портреттеринден энци керюмчюле чакырылганын да тура

Поэтика назмуларын айташкан кезиу.

САРАККУЛЛАНЫ АСИЯТ. Суратланы МАМАЛЛАНЫ АЛИЙ АЛГАНДЫ.

ИНТЕРВЬЮ

Журтубуз болган кыадарда, Къулий улу да бар

Эфендилан Ибрагимини жашы Салих, аны юй бийчеси Тогору, алыны жашлары Фуюд кѳн иш тындыртырчында аксылман Къайсынны чыгармачылык, жашуу жолун баям эте, аны къалым кырандашларыны, тенгерини, ахлуларыны, танышларыны эсерлуерини жыйышдыра. Ана бугагызда уа Къулий улун жоранганын кесперини онунчу китапларын басмага хазырлагандыла.

Мен Эфенди улун тобоп, аны бла ушакъ эткенме. -Салих Ибрагимович, Къайсын бла Махъарны жуукъулуктарыны, бирликтерини энчилиги недеди?

-Ол, мен оюм эткенге кѳр, кесини айтхылык бамусу, ѳтпорюго, кишилиги бла да ѳз къыны миллет, таулуук сезимин ары дер болмаган бийикликке чыгарганды. Къулий улу жазган чыгармалары жайрандан Ана журт, туугън ташха, ана тилге соймеклик, талпынуу ѳседи. Анга дери алай тѳрѳн тау миллетини жорек сырын, ѳт жагъа, тыныр таш бла бирлигини кюсюмлеклик, жоруклары алай топу, алай кѳн бир адам да ачыкылмаганынды.

Аны назмуларын, поэмаларын окуй, биз туугън жерибизни солугуун, Чегем чучураны таушларын, тауларын чыны кѳрмѳдѳлерин, булгундыны кыш таракълагъа жокку-жокку болуп конганларын, тарлагъа дум-ала туман энди жаратыла киргини, ана тилибизни тамашылыгынын жююо ѳсѳрѳс.

-Позинь-болганын, энди болукну да баямлауду! -дегенди Байрон. Къайсын кеси чыгармаларында, ол тѳр, айырма жол бла бара, башха таулу жазуучула да кѳлѳ болганды.

-Жер жоюонѳ сѳз усталарыны араларында уа Къулий улуну кѳшүчүлүгү не бла айырмалды башаладан?

-Улуу инглизди жазуучу Редьярд Киплинг кѳнчүгизди билдирип баштады. Буула бла конбатышдагыла бир заманда да биригирик туюлойдю, ала хар заманда да бир бирлерине къажуу союелгенлей туруклары кѳп ѳре чѳртгенди. Алай Къайсын кесини чыны чынылык кююу бла кючүгүрѳшѳ кѳп ѳмѳрлюкчүлүкчүлүкчү жорукларын, конбатышны маданият энчилигини жалгызганды. Бир этгенди. Аны «Тѳрѳк да алай ѳседи» дегенди. Эмгекте жазылган китабы-ѳлюмюсюнѳ мархабасыды (гимни), дуняны айтхылык жазуучуларын, назмуучуларын аныча уста анга дери, андан сора да бир санатчы да ачыккъа кѳрүсүмлекчи кишини тинтшу ишкенди. Аны китаптары 157 тилге кѳнѳрѳлюгүндѳ.

Анга бирча жууук ѳдиле Россѳе, Къыргъызстан да, Украина, Къазахстан да, Горжюстан, Узбекстан да, Белоруссия, Азербайджан да, Армения, Латвия да, Туркиястан, Дагѳстан да, Къарачай-Черкѳс, Чечено-Ингуштия да, Татарстан, Башкыртостан да, Чувашия, Къалумук да, Алтай, Тува да...

-Кимѳе бла бек жууукъ эди Къайсын?
-Аны багырлагъан бек кѳп болганды: А. Фадѳев, Д. Кедрин, Б. Пастернак, Н. Тихонов, М. Шолохов, К. Симонов, А. Твардовский, Е. Есенин, С. Бургун, А. Куплѳев, Ч. Айтматов, Р. Гамзатов, Мустан Карим, Д. Кугультинов, И. Абшидзе, Зульфий, Никола Бажан, Д. Нурпенѳсов, Олжас Сулейменов, С. Капугиняк, Мухтар Шаханов, Мирзо Турсун-Заде, Михаил Дудин, дагыда кѳп башха жазуучу, назмуу.

Чыгармачылыгына бийик багъа бигенди тыш кыраллары кырал кыулукучулары, акылманлары: Индира Ганди, французлу жазуучу Роберт Мерле, америкадан Рasmusen, Венгридан Антал Гидам, Чехословакидан Иленчик, Польшадан Витольд Домбровский, Голландиядан Латуверс, Пакистандан Ахмад Дауѳ эм башлаа.

Сора биз аны орус тилге кѳнѳрѳн айтхылык назмуучулары да унутмагъа керекчи. Ала улуу иш тамамлагандыла таулу акъылы ханы юсюнде. Алыгъа-къагъа Д. Кедрин, Н. Гребнев, С. Липкин, Н. Коржавин, Л. Шерешевский, О. Чухочев, Д. Долгинский, Я. Колповский, Ю. Нейман, Д. Голубкова, Я. Аким, Я. Хелениский.

В. Звягинцева. -Сени бу излеу ишинге бек сейирге къалдырган а не болганды?

-Мен кѳн болмай мындан алгъа Къайсын Шуревичини Иосиф Кѳлге аталган назмуун тапмакча. Ол кеси да орус тилде жазылганды. аны Къыргъызстанда бек соююл жырлайдыла. Ол ѳзелни «Заман» газет басмаласа бек сюрик эдик.

Тебе обступают небесные горы,
Как будто стоят на часах,
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Как будто пылт пламя, сады
ахватило -
Алорт созревает в садах,
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Тобою любуется небо радное,
Купавше в своих облаках,
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Орлы прилетают, летят самолеты
И благо тебе носят в сердцах,
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Тебя вспоминали, тебя вспоминали
Киргизы, сражались в боях.
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Людей ты чаруешь, людей ты чаруешь,
Как сказка ты в лунных ночах.
Мой голубое, мой голубое
Киргизское море в горах.

Къайсыннга болмаганына бек жууук ѳдиле Къыргъызстанни айтхылык жазуучулары Тугеубай Сидыкбеков, Алыкул Осмонѳв, Аала Токомбаев, Ясыр Шаваз, Темиркул Жеттаев, Узакбай Абдукаимов, Кубанчыбек Маликов...

-Ушакъыбызны не бла бошарга сюесе, Салих?
-Билемис, Бишкекте, Делиде Къайсынны атын жѳрттѳн орамлар бардыла. Биз ол туугън ойно, ол туугън эли кѳлгѳн коньяк-ладан бетибиз уялмазча ѳтерге керекчи. Биюлюкпенде окуяна таулу акылманын 100-жыллыгынын тѳл ѳтѳрѳрѳне хазырланарга тийишледи. Сора сѳзюмчү ахырында уа Загижанлыны Жанакъайтын, бушу митингге кѳзлерибиз кѳз жашлары бара, 27 жыл мындан алгъа айткан сѳзюу бла бошарга сюесе: - Хурметсиз ѳлюм Къайсынны бизге къырганды. Ажал халкыгъа, миллетине керекчиди, туюлойдю, жашды, къартды деп айырмады. Жѳсѳ-шыйбыз ургъанча, сермеп, дупл этил кетти.

Заман, Чегем суу кибик, тохтамай, ашкык-заналы барып туур. Жангы тѳлпѳе ѳсѳрѳе, жашуу бютѳн заууклу болур. Кюн да бютѳнча тигилейт, дуняны жарытканлай туур. Къайсынны чыгармаларына а заман тылма. Ала тѳлѳѳдѳн-тѳлпѳѳе, ѳмѳрдѳн-ѳмѳрге жашуу бла бирге аттарла. Жѳр да, Тау да, жашуу барганын кыдар. Къайсын да жашар! Къайсын ѳлюмюсюд!

Ушакъны БЕППАЙЛАНЫ Муталип жазып алганды.

Жоралаула

ДОДУПАНЫ Аскер.
Къая кибик къалганса
Санга тюбегеним эсде
Къалганды:
Келир конлерими тура
Этгенсе,
Аккъыл сѳзѳнѳ биргесине
Алганды,
Мудакхылыкъны жангыр бла
Эриткенсе.

Адамлыкдан бийиг -
Алай санга бийик -
Иги къууум сангады тенг -
Назмунг жазда жерге
Халкыбызны сюрѳн
Сен сынмадын - кыш кибик
Амалынгы ачыу
Жарсырады...
Аламынгы берчи къолгъа.

Ленинградта...
Тенгизге да къараман...
Къалай, нечи анда тенгим
Айт хапар, абхаз лачин
Козловский, Гребнев?..
Музабынз кѳп тилли
Жарсырады...
Вургут, Твардовский, Симонов,
Чиковани бла Мирзо Турсун-
Тюз тюзактыгъа тыошѳн
Эсгериуленги алам бийигинде.
Огъесе манга алайым?
Жабуу, Сарыян а
Гетендеца, ол ахыр иш юсюнде...
Угъай, Сыйтылыкъ макъам
Кѳрѳк
Къайсынны къуянан халда
Ой хаттаны: «Жарар
ѳлюмден сакълар кюлюк
ѳмѳрлени.
Махтаудан, къычыркъыдан
Аха жѳр салганын ала
Ат алышындырмай
Уруш:
Украин кѳчѳ, ол полк
Гончар, Павличко - болурла

Хурметлеу
Къушну ахыр учуу

Армения Къулийаны Къайсынны улуу соймеклиги болганын къалганды. Аны ахуллерине, табийгъатына, сюаджислерине, ол сонда Сарьянны, жазуучуларыны, Мкртчянна, Согинянна, Бакинчянна, Аванкинна эм башхаларга жѳрегинде болган кюлюк, тѳз сезимин назмуучулорда, стильдоринда да билдиргенди поэт.

Аршак Тѳр - Маркъарна ападан сора келгенди литератарга. Алай тамата кырандашлары, битеу къыралда атлары айтхылык жазуучула Къайсынны фахмусуна, адамлыктына берген сыйны кѳрѳп, эшитип турганды. Ол «Отблеск века на лице» деген китабында Къулий улунга аталган стъгыясы да босомолдоганды. Аны бла газет окуучулары шогъерѳ эттерге союбиз.

Мен жаш заманда аны аты, къама бла темирини ургъанча, къаты эшитилгенди - Къулийаны Къайсынни! Таулада танг эртѳн бирѳрѳлен къычырды, аны анык тау этпекте тургън элден, башларын кыар басып тургън Кавказ тикленди да ѳпѳп, кюч ала барып, кыш кюлюк конаттарынан кываа учканды, Мосовдан башлап битеу къыралда да эшитилгенди. Алай бла ант этѳме, ол жыллада кертти поэзия бла аны къураган поэтиини магъаналары алай кѳн болганына, алыны саынна киргегине белгилги автор да. Аны бла жууукъ кѳрѳсѳрѳртѳе, къолюму узатхандай жѳрѳчѳ, унутмай ѳсем, Къулийаны Къайсынны 1972 жылда Колонный жылда болгън творческий ингридиѳе тѳшенди. Бизге, Литература институтда

Жүрөгүңүз кыял аязыңа жүрүмгөңүз

БЕЛПАЙЛАНЫ Муталип,
КыМР-ни Кутурасыны сайлы күүлүктүмүсү.

Чегемли аккылман

Өмүрүмө бөлөнө тизгингең, Чыгардыла кыялгат бетине- Жазды аккылман-жаза! Мен көтөм-көмүрлөм башкала, Сен көтөсөн - абыңыр жарыбыз: Жаз, жырыла жырылды жаз, Ай да, кюн да ата сөзүңгөндө- Жаша, Жашат кыяланы, тауланы- Сен жанысы алаңы, Жаныса сау аламың!.. Жол жанында ынчыкыңанды, Ашыра тузакчылыкка бизни, Жаралы таш да таралганды, Тезалмай, бир бек жарылганды... Сен а тегресе алаңы, Назму такыяңалы, Тау жер айтаналы, Чегемли аккылман!..

Кыулиыланы Кыясынын тамата жашы Элдар атасы дунидан кеткенден сора жазганды бу эссени (кеси анга «не статыя, не эсгерюи, не эсе болмайды», дейди). Ол орус тилде болгыны себепли, аны мольсчрагыс кёйюрюп, бир кесек кыскартпай, газет оккуучуланы шагтырей этебиз.

Ол ары дери да бар эди, туугунчу окуму тынчыкты таппаганды, жер башына келгеней а, кесини оюсундот толун билдиргенди. Бизни кёпуюк кетгенилке, жок болуп кыялмаганды, ол кеси бир затка да төнт эмтеген тауралыча, Людвик ван Бетховенча, черкөнчө тууган жерин шарданга эси Федерико Гарсиа Лоркача, Чегемни башында чекис – кыйырсыз көкча, Лев Толстойча, Винсент ван Гогчу чөлпөу баш сураттарыча. Ол алайды – алай болурыча керекти.

Ах, Чегемли! Алайсыз, хар заманда жаныңдан кетмеген, битеу дунияны алганын, бо- сагса алпында бүгүп турганын аман- лыкты хорлап, ашылыкчы а жанынй бла күйкөпмөйдүр, жорегинде тубуңды ая- лыңда да жетмей. Сорго ол заманда не затны сактайлык – сагшы этмей, тегергебигежы кыарамал, башыбыз бла эншиге учуп, күйгөзү көтөнгейи, чач – ток болбаса, бир затың да кыалмай. Не статыя, не эсгерюи, не эсе бол- майды, бу «сени эсгерте, жилдуду, сени эсгерте»...

Мен сени жаныңгы ачтымдам, аны кыарыбузугуңа кыарамал, жаланда көп азыралары этептеми да анга, жы- лыңагы анышшак жашауду, тубуңд эси от жагыздача, жаланда жылыңыңан – андан сора бир жүк керек тойююдо. Мен аны оюсундот айтмайла. Мен, гичте, ата – бабаларыны тууган жер- лерин көрмөгөн, чабышыл барычуу жашчыкы, атам кыолундун тугул, кирип, алай бир башкагы ушамалган, сейрири азылы базар бла барам – Куликово өөзөндө татырлыла бла кыа- зауатдан сора былай болур эди. Сора бир хуналта санат танышым (огөзөсө танашыма тойюмтоодо) кыа туурды: «Мод! мод! Мод! мод!» Аны ол унутул- малзык «моду» «мёду» орунуна кеси- ни ишин этмей коймоганды. Атам а, кыаңунок, кыуанып, «модну» сатып алады. Ол насып эди. Алай биз аны билмегенбиз. Мен, алайса бир торко кыйылыккы кермеген, алай аныны алында сөөлгөн жашчыкы, атамдан сорама:

- Атам, кыар кыяйда жашайды?
- Көйдө, жашым.
- Кет а кыяйда жашайды?
- Атам а тыңылайды, не зат жууларга бийлейди, кыяйналды, кююлды ол, бош, бир торкюу терең маңганысы бол-

магын соругуңа жууап бералмай кыялгыны оюнчн (хар заманда да бир зат башкада болды), ол билмейди аны, көккөн кыяйда жашагыны. Билмегенди, алай битеу жашуу тартылганды, жетерге керештенди ол биик көккө, не болса да, билир оюнчн –көккөн кыяйда жашагынын». Ол аңга жеталгын болурума жашуушу ахыр кююлгенинде, ахар такыйкаларында?

Жок, анга не көк, не кыял...

Мен ол узакк азияда эки кыар- рындаш, кзуру тегесиге кыапар, кесерини мудах сагышларына кетит отпурганга айтмаа. Хар бири да өз оюмуна батылып, алай жүрөклери бек кыяйлагыңан бир затны оюсундот сагыш этгенди – энди башларында кюч окуму жылптайды. Аладан бири, хар кечини эсине кыа: «Сау кыял!» – деп, зшкинни да ачып, кечедө кетеди, тегерекни кыаранылыккы алгында, кечиге. Алай ол андан да кыоркутулуру, кечигеде кыаыри кеттени белги- сизди да, кыарында кеткенди да. Атамы кыарындашы Мусса алай кеткенди. Атамы жорегине кюч эди ол арты эсгерсе да. Аны оюнчн кыяйлаганды. Дагыда кыайтарып эсгергенди аны. Баам, аны кыа, кыарылыгы бла кечиге, де кеттени, сау адамны дунияда жок болуп кыалганын аңга тынчыкты бермегенди, ол кеси юнионо бла жорегине не жууккы адамаланы изаегени себепли. Соттун кырачыгы нөргы, и ты ую- шиды – жаны прекрарсон! – дегенди Александр Блок. Кертти да, ол алай окуна болур. Огөзөсө биз алай боломыс ое болурубур. Поэте уа, баам, алайсыз жашуу этгерге да амал жоккуд – не уа, ол позат тойююдо. Алай не заманда да алагат, чынды постеге, сымарга тыошеди хар кыйылыккыды да. Кыайсы өморде да аланы кыадарлары Аллахкы бек сойгөн кзулу Иовну жашау- уа ушарганды. Ала уа не заманда, кыайса өмюрлөрдө да, «Икжилдеги» кыйылыккы киби: «Мен ийнанам!» – дегенди эрикмегенди. Аны оюнчн аны да тегенди. Дагында анда – санда мудаха ауазлары эшилгенди.

О кыяда таш, кыяра
Югославияда, ол жомаккы кыар- ларда, Адриатиканы жагасында, кече чыганы ресторанда эки пост олпурган- дыла – ол заманда сау – эсен Семён Кирсанов бла сау – эсен Кмулийланы кыарындашты. Ала чыганыланы фести- вальларына келген эдиле да, ол кон кыаңонокка да алагат баргандыла. Чыганылы уа, хар замандача, тепсел,

Солдан онгыга: Кыулийланы Азамат, Жана, Аубекир, Алим, Элдар.

жырылай эдиле. Алай ол чыганыланы башкада болмагын, алай а алаңы ата – бабаларында кыялгын төгөре көрө, кыялга юйренген айттары болганын. Ала ол жарлы айтууга жетирмеген кыйылыккы кыалмаганды: ол тепсел, башуу уруп, ача жашуу турганды, поз жырлаганын этмегенди аны. Айтууны чыганылада окуму койреталмайдыла жырлагы.

Чынты каваксыз ор кишини жорегин алай артыкчылыкка тэпоп кыалмазын билесиз. Кыулийланы Кыясынын жорегин да анга санасы болуп кыалмайдыла ол кыру каваксыз угаый, ол позини юре- ги эди да. Кирсанов, алагат кыары турганына бир да көрө турганылай, боры да анга сейри этип, Кыулийланы Кыясын, ол жарлы жанууарны битеу болганын ахчакан берип, сатып алганды. Атам аны жүкчүзү батылгын шахары орамлары бла кыайры эсе да алай барганды, айву да аны ызындан, юйде өсгөн, гичте ичтикча, алай. Алай таш атамны айлангандыла. Алагат орманда совет туристтери кыаууму то- възсыя бла байыккандырганын адам болганы бла бирге жашауга жарашкан адам эди. Кыайры барса да, барган жерин жарытканды. Кыаңок отуубуз- да барыбыз да жылыңыл, Бертинский бла Бернесин жырларына, Остужевни монолопарына тыңгылауу адик... Мени эсимде, жорегимде битеу бу кююлгөбиз

Лыкыга!» – деп жууапаганды атам.

Алай ол жарлы жанууарны эзат этпай- лагыда: Югославия цивилизациялык жетген кыардыла, кыаңок юйлеге анда айбуланы жиймедейле – аланы па- спортары жоккуд. Атама айууну артык берирге тошонди, ол чыганылага кыайлады. Ала да билгенди жануу- араны кыаңок юйлеге жибермегенди, аны себепли кече узуну бу экиниси, мудахлыкка бла колко тудурганды, ызларындан марап айланганды.

... Жорегинги да кыол аязда
Анык элтирге

Биз барыбыз да сабийлигибизде, жаланда сабийлигибизде элтирге ко- рошөбиз жорегибизни кыол аязыбызда – магыз, алыгыз, кыызганмайда, ол бизни кючюн урды дегенча, алай аны аңагыдыла, жерге, багушча ат- ыдыла, улпурак болганында а, биз аны буюкурабыз, ахар кююлгөбизде дери, башка көрөмөсүнө. Ол а аны не заманда да ачык жорөгтөндөи – ачыт- сал, кыаны бары турса да, жаралаңдн толду болгынында да – жаланда алай, башха толкун ургаый. Алайлай жашап да турганды. Байрам каныртаңда олпурган кезиудө ким да болсун, аны

Эсимде мени...

Кыясынын орточы жашы Алим өктёр эс рөкссейри, бусугатга Америклада Лос-Анджелес шахарында жашауы. Искустуно жолун сайлауу бла Алим атасын кыуандырмаганды, алай ортдо Кыясын, жазынуу торлендирери бир инсанчы да кыолундун келмежигин ангылап, жашы- но ырызгыны береди. Бугоң «Заман» газет Кыулийланы Алим Лос-Анджелесден жибергөн эсгерююнри болмайды.

Атам назмула жазды...

Танг ортнелик. Басма машинканы ташуу бла жуууну шорудуганды бири сейрилик максамды бир бирлерни оза, кыуа, манга хажууну эшилтедиле. Жорегимде – ыракталгы. Мени эдилгирин, кыарылаңа бир зат да жоккуду бу дуния- да. Атам! ... Ол назмула жазат урдыды. Мен сейрилик, өлбөзсөз тизилерин жазар оюнчн, ол бизден, сабийледен, башха отугуза кетип, бизни бир заманда да этименди. Бизни кыябызда олпуртп жазганды. Ол заманда аны бетин кер- сөзиз эди!...

Жаны дунягыга ачылгын кезиудө адамны бети да ачыла кереме. Кыолкы кыугурган, ары-бери тегиле баргын черек сууга ушай эди. Бирде биз, көч жашы, бир бирбизини кыуа, кыаңаңыла бла отуоуна кыуосак, урушчу эди, алай аны ауауңда асыры көп соймөклик болганы себепли биз өйөлөмөгөнбиз.

Кёбюсондө сойгөн адамды кыя- ында олпургангады тыңгылауу турса, Мени атам кыянда тын ооздугун сагыларым көп болгандыла. Ала бары- сы да насыядан толдула.

Атам бизни чексиз соеи эди, чексиз эркелетген да этгенди. Кеси атасыз эссени оюнчн, бизни хар заттар да да тумам болуп илей эди. Индирикке Чукковский бла Маршакны киталарын окуганында, кеси да алаңы жигилте- рине ушпагына көрөночуно эди манга! Жомаккы индирлерибиз!..

Ишини косо бла ата узаккыч кетсе, юйюбюз сүү кыугына болупчу эди. Сакий эдик терект кыайры, ауазы бо- садгадан эшилтерейи, юйюбюз тигри- гилги, кыуандан толганы эсимди. Мени кыялык сейрилик сабийимтик болганын мени көч ата узаккыч кетсе, мени кеси бла бирге көп мерде атпенди, дунияга атлары айтылган адаманы көрөгөнө, алаңы оомларны тыңгылаууна. Хар республиканы кесини эңчи кулурасы, терелери, хар шахары башка архитектурасы... кыялы ти байлыгы- ыт манга битеу ол заттаны көрөгөнү, билгени!

Анам
Жайда уа барыбыз да бирге төнгөргө бар эдик. Ол мени анана бегирек

керекли кючө эдиле, көч сирли жашка кыраап, келген кыаңоксылага жарыкк бети, адетте-төгөрө көрө төшөб, ашырып тургын алай тын кюч тойюдо. Аны оюсундот айгын кыаңыны манга. Ол болмагына арму эди. Позт Борис Пастернак мени анана «Кавказ фреси» дегенди.

Мени атам бла анам отуз жыл бирге жашагандыла. Алаңы конча жарыкк, кечке кызраны, иңгире мудах кючтери да болганды, ачыгын да эткенди кыздар кында да, алай насылгырында да мардалап, өчөлөп бермегенди. Мени тамата эгечи-чи

Мени да бардыла алай дерлерим. Ала юнионо болуп, билмейме, бир-бирде адамдан кыоркыганча болома. Алай кыаулеримде атамны жарыкк сыфатын эсгереме, сора битену кыаулеримден жокк болодыла. Ата адамаланы бек сойгөнени кө- жомк бла кермеге, тамата бла сөлөшөңдө аккылман, сабий бла сөлөшөңдө уа сабий бола билгенди. Искустуно адамаларыны бир кыауум жашауда өксөзлө кибкидиле, сырттары анга жарашдырмайдыла. Ата уа битедундин поэзияны жарыкк по- зиясыя бла байыккандырганын адам болганы бла бирге жашауга жарашкан адам эди. Кыайры барса да, барган жерин жарытканды. Кыаңок отуубуз- да барыбыз да жылыңыл, Бертинский бла Бернесин жырларына, Остужевни монолопарына тыңгылауу адик... Мени эсимде, жорегимде битеу бу кююлгөбиз

Айганын этмесен өдүм

Мен актёрун усталыгын сайлагана- ңызда, атам ыраза болмайды. «Кыялың жолду ол, көрөмөйдү санаң» – дей эди. Атамны айганын этмей, ГИТИС-ге киреме. Бугоңнокчө айтталыксы: тоз эди ата, алай кыарды да барды көчү, биз сөй- сөк, соймөксө да, этпеди ол бизни кеси сагыларым көп бла, кеси аңкан жок бла.

Манга жашуу бек сейрилик адмала бла тобөшулеу сауылганында. «Тейр- жуурналда ишлеген критик Александр Демидов кеси тез аңады да, мени ары ишлерге чакырдан. Эм иги ролларымы анда ойнаганды. Бир заманда окуму кыоңын эдим, Александр Демидов а – актёр билимий болурыча керекти, кыолуңга диплом а!» деп тур эди. ВГИК-де Беге- ни Матвеевни жични курсуна барам, арты институтуу жетимили бошаш, тейр- тыз кинону актёруну дипломун алам.

Жашлыкк көп терс затта эдирде. Режиссёр Анатолий Фропс Таганкада тейрғаға (ол анда баш режиссёр эди), аны бла бирге ишлеп көрүргө чакыргын эди. Бармыам... Не болса да, барыгы кереклеси бивады богон манга, алай ол заманда уа, жашлыгым хорлап, алымыа келген насыбымы көрпөлмай.

1985 жылга 5-чи июньда, манга телефон бла сөлөшөп, айтпэм билдирдиле. Мен юйге мөлчөнлө жетеме. Атаны асырагыңаңаңыздан сора, Наталькиде бир кесек жашаганыма, Орус драма тейтрада ишлегенем. Сора Бакуда сымкалгауу кетеме, ызы бла Москвага, биггыз Де- мидовну тейтрача.

Жаланда тейра бла чекленмегенди ол заманда мени ички, кичи фильмде ойнаганыма, Алай режиссёрлары Вени- амин Доран, Алексей Салтыков, Сева- стьян Лоранок искустуно дунюсында белгили адмала эди. Ол кезиудө жер башыда бек айры тишюуу бла мени юйор кызарыма, жаш тууды, атаңа Шамайл атайбиз. Шамайл атамны бла Москвада жашайды, анда университетти тилманд факультетин бошгаңды. Мени а Лос-Анджелесге кетеме.

болганыры себепли атамга жангыз кезини кыяда тыошгонди. Ол заманда ата менден юйге кыайтырмы, аны кая- тында туруруму тейдики. Мен унамайма. Окуууму, энди башлана тургын проф- ссионал жашууру агарды сойкөйөйөм Сокуранам, бек сокуроранам... Мен ол заманда юйге кыайтып, атыны катында бола эдим, ким биледи, аны да, мени да жашууларыбыз башка торлюмо болуук болур эди?» Ким билсин...

Кыулийланы Алим

Мен бу шахарга бек боюорейме. Ман- да бир кезиудө санаксыз жашарга уулт эттен эдим, болалмайгыма. Кыяйтканы ызыма. Алекс Сол бла театр компания кырап, эки спектакле салганбыз. Алай мен эрттеден бери Михаил Булгаковну «Мастер и Маргарита» романын санама салгырты уултуму. Бу романы көп кече окуганыма. Көп кыяралардан актёрла бла келишимле этип, репетицияла баш- лаганыбыздан сора, битеудуны финан- сийда бусак-афта хал төзөле турады, жуу- кыруу проектини жанчыңан башырга деп турама.

Кыайгырманы тууган жериме?

Кыздарыны жоларын бир инсан да билмейди. Алай боюгнокчө Лос-Анджелесде жашаууа мени бек боюорей- мөм. Бу шахарны бек биринчи көрө- мөсүнө эссени эрим. Юйөк болуук заттаны бир - бирде се- зеди. Американыла законга боюсуңаңын тынч адамдалыла. Биздеде, криминальни мында кючю жоккуд. Миллетчилик эспенимени. Кыяксызсы, не жаны бла да себейлик жерди. Жуукуларында узаккада болганыны артыкк бек сөзмөй- мө: Интернетти хайырчандан кон сайын Турцияда Азамат бла, Москвада жашам бла, башха жуукуларыма бла сөлөшөмө.

Хар адамды да болды жорегини кыай- ыттан кесилери. Алай заманырында атамн назмуларын окуйма. Ала манга бек болушадыла. Атам, анам, ауушан эттеникке, кыатымдан кетмегенди, Мени кыйылыккыла сакалыгыялай туралдыла. Мен ала бла сөлөшөңтөй турма. Манга: «Жашууңа сана бек жуукк, бек баргысы адам кимди?» деп сорсала, арасарсы: «Атам!»-деп жууулпа- рыкчыма. Атам, тер болгын жонналма, жорегини кыяйганын кезиудө окуму манга ачыуланмаганын отпурту атам!...

БАЙСЫЛАНЫ Марзин.

Птишпрерды сакляныңдыла

Ата тишируулагы бек бийик башы багы эди. Тамата эгечи Марияны оюнундан чыкмагандыла, жаланда бир кере аны кыайлап келгенде, ал алаңа чыгуу керекчө: тоз эди ол кезиудө да Мариин. Ауушан поэт тенгилери юй бийелерине журут этпегей, эс бурганлай турганды. Билме Ахамдуллинаны (фамилусуна бийик башы бергенди. Амамота бла Цетаявны позиялары атам жорегинде тиийилиш жорегини алгын эдиле. Алай адамдала, ол санда тишюула да, хыйлчылыккы, аман ачып, малкөлкө, кир мени эссесе, кечамал эди.

Мени жунучухан эгит
Шкунло бошгаңылай Мен Москвада окугубга киреме. Ол заманда ата Чегем терек багычкыны бла юй алады. Тамата кыарыңдашым Элдар Москвада, кичи кыарыңдашым Азамат Ленинградда

Кыясынын юй бийчеси Сока эи сабийлери Элдэр эм Алим бола

гим ауруп өйгөңдөңдөн Сора бир бирлерине беллекти эткенди. Атам кы назмуларын окугын хар адам саздерикчи: ол тиш- руюу арилуугула бургат биге билген адам эди. Анана кыялай хажуу эткенди, кыайла таз, терен сойгөни сөзле бла аңгылартыла кыяйды. Бир бирле сойгөңтөн араларында гурушка болмагын суандыла. Болды. Алай алай заттаны хорларга соймөклик болушды. Жарсыгуа, бизни юйюбюзде атамны бла аңамны насылары бошагын көк болганды, кыара кон. Ол кон мени арду аман ауруп башгаңды. Алай ол бу дуниядан кеттинчи там кыолундан келгени этип турганды.

Адамладан кыоркыгача болсам...
Жашууну бир-бир дерслери адамны жаныну арду жок болуп тошедиңи.

КЪОР БОЛАЙЫМ, ТУУГАН ЖЕРИМ, МЕН СОНИН!

САЛАМ, ЭРТЕНЛИК!

Салам, эртенлик,
Жап-жарык бетли,
Кызматы жерди,
Бишген келетпи!

Арбазда ойнай
Турган сабыник,
Биринчи биткен
Алма терекчи!

Салам, садлада
Жетген алмала,
Акь төпөлөдөн
Энген аяла,

Бу жашил жырчыгым
Болсун сауга,
Көк кырдикдан
Толу эрттен, санга!

Поржо табалга
Барган булутла,
Чыккы бажалага
Кирген кызыла,

Жашил саламы
Жырга сала,
Чыгыла,
Сабыл көп эрттен, санга!
1936

ЭРТЕНЛИК КЪАРЧЫКЪ

Эшикте жангы,
Жүмүшакъ кырынъ
Жаудай, жаа,
Тенгим, бери чык!

Сенича, жангы
Кюлерим мени!

Юйленди да,
Жолланы да жаба,
Тураса, жангы къарчыгым,
Жау,

Бюеге андан къакды
Тай жели
Тереземи,
Бийчешенден келип.

Жау, эрттен къарчыкъ,
Арбазыбызга,
Къууанып,
Чыгыла жолугурга!

- Къар жетеди,
Къар! - деди ол манга,
Къара парийим
Юрмеди анга.

Дыктау табадан
Энген къарчыгым,
Хош кел,
Акь жамычылы къонагым!..
1937

Жетдинг, таза къар,
Сюеме сени:

ЛЕЙЛА

Лейла - жерими жарык чырагы,
Акь таула башы кёкю чуугагы.
Лейла - жылы тауларымы жыры,
Мени жюрегими да жарыгы!
Сөнлай кызылгага этилген жырла
Айтгында уя, юйле жарырга.
Назмум эдим, санга къууана,
Ариулуңгундан, сууданча, къана.
Лейла - жерими ай бетли кызы,
Лейла - таулары жангы жулдузу!..
1940

Бу кёкде барган акь булутчүкнү,
Жаным, санга ушатама,
Битикле башында жулдузчүкнү,
Наным, санга ушатама.

Суу бойнундагы чыкыган талчыкны
Мылда ити заттаны барасын,
Адай тюбюнде агып жолчүкнү,
Наным, санга ушатама.

Мен жолда кетип бара эдим, жырлай,
Ариулуңга бла барым озаса деп.
1940

Бийик жерибизни тангын, жазын,
Жаным, санга ушатама,
Мылда ити заттаны барасын,
Наным, санга ушатама!..
1940

Башымда къарылган, унуп
барганлай,
Манга къанат къакды: "Тюз
айтса!" - деп.
1940

Бюгон назмум тюзюдо урушун,
Анда адам къаны кылды къатып,
Ушак от ийис урады андан,
Оштитеди топ, ат акь таушу.

Кёлкъалды болуп бир бирге,
Ачуланып, кетдик юйге.

Алай, тынчык тапмаганлай,
Терс болдум деп, жарысганлай,
1940

Бюгон жаралы солдатды назмум,
Жыгылды, ушоккога таяна,
Жыгылды, ачылды жарасы,
Тилшерин къысып, къобдады кючден.

Чыккым да кече юйюмден,
Юйюгюзно тийресинде

Тангга дерчи айландым
"Терсигим бар эсе, жулдум!..
1940

Урушун тюзюдо бюгон назмум,
Анда адамла жоюла, атла
Кийши, жыгыла, юйле да кюе,
Къара къызгун чёге ёлюкюге.
1942

ТУУГАН ЖЕРИМЕ

Санга алгыш эте, чыгыла тангга,
Сени унутурча кюн тумаз манга.
Буз кибик сууук
сууларынган къандым,
Сени тансыкылап, жылдым, къуу-
андым.

Сени жолларын өтедиле бары
Жюрегим бла, ала бары - бийик,
Жыраганыларында,
Канатыларың,
Тынгыладым, тиллерин билген
кибик.

Сенсиз насып болмаз бир
инсаннга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!

Юй, гыржын, суу да сен
бересе сауга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!

Сангырау болсам да, эшитип турурма
Чапыракъ таушунгу кюз артында,
Сокур болсам да, акашмай
барырма

Кеченги да, кюнонго да тюрсюнюн
Жюртеме бирге кёллеримде,
Жашларынгы, къызларынгы
тепсеуон,
Жырларын да жюртеме кёлюмде.

Кёз, жюрек жарык да сенсе
инсаннга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!

Ичгенме, къаплагын терк
сууларынга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!

Къургакъ къарында аякъ
таушуму,
Къайда болсам да, турурма
эштгенлей,

Санларыбызда къан сени
къаныңды,
Жюрек кюнобюзно алганбыз
сенден,
Ол жашил жайынгы, ол акъ
Жюрегубизде жыр сени жырыңды,
къышыңгы
Не узакыда да турурма көргөнлей.

Насып да, къууанч да сенсе
хар сауга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!
1947

Бар насыбы да сенсе жаны сауга,
Къор болайым, тууган жерим,
мен санга!
1947

АЛМА

Эртенлик кюно тийди бишген
алмагъа,
Ол да ышаргачна кёронеди манга.

Алмагъа, алма салынып
жерге - энирге.

- Бар, къызчык, алманы юз да,
келтир манга,
- Ол ушайды къызыл
ууурчүкларыңда.
1937

Гитче къызчык ойнайды мени
къатында,
Къууанма айтан сайын ол атымды.

Сени кёкде къаны душман тыймаз,
Къанатыңга кыгага жел, аз.

ТАУЛУ БОЛГЪАНЫМ - КЪУУАНЧЫМДЫ

Николай Тихонова

Къазбегин сюйген кибик къарт таулу,
Сюеме те дунияда бар жерни,
Тауда тууганым, болгъаным таулу -
Дайымда къууанчымдыла мени.

Мен шимал жолларында да бардым,
Сюйдюм сабанлары кеп тюзлерин,
Анда суу ичдим, ётмек да таттым,
Алай кыйда да мени кёлерим.

Ичгенме сууук сууну Волганы,
Мен уллу орус сууну да сюйюп,
Алай анда да таулу болгъаным
Къууанчым эди, о ата юйюм!

Кёроп тургандыла Минги тауну
Акь булутлага кирген төпесин,
Къазбегин башында кюмюш къарын,
Заманла да чал этен желкесин.

Чувашла бла турганма татлы,
Къарт чуваш тюпон ичирди манга,
Бёлек тангым ала бла атды,
Алтыма да кеп келди хант къанга.

Мен кенг орус жолланы да сюйдюм,
Башларында булутла булгана,
Алай кыйда да бу жер юсюнде
Къууанчлай кыалды таулу болгъаным.

Кёргенме Латвины сарычан
Жашларын, ол жипик жерлеринде
Къанымы да тёрдорюм, сууук, ач
Бола, урушун ал кюлеринде.

Сюеме тюзлени кенг къууанчын,
Жырларын, тойларын да тюзлени.
Алай, исламей, къайгымы чачып,
Тау төпелеге чыгардың мени!

Ол жерни ёз жерича къунакылап,
Таулу жашны анда ёгюнеме
Шыгъат болганма, турганма къарап
Аксырын къысыпкын кёлериңе.

Жел этен жанчы! Сени къалай
Сюйдюм! Акь башлыкъ кууатлыгы
Ах шам алында, тойга барганлай,
Чабып барганы тауда атлың!

Орай шардарла уруш тюпюно
Жахтады мени эубир чачыма,
Ол окоплда урушун кюно
Тийди къан жуугу болган башыма.
1942

Таулу болгъаным - къууанчым мени,
Жеримде сайлы хар таш, хар шудан.
Жау сыйралмаз бизден бу жерни,
Жау кеси айрылып жашаудан!
1942

БЕТХОВЕН

Ол алай жазганды, жангы таулауны
Сюегенча кюн сайын жер юсюнде,
Бир бир осюне салып къыяланы,
Айланган кибик алаңы ичинде.

Кече кёкде, сермеп, тутуп
къойганча,
Къар тюздеде жандыргачна
отланы,

Ол алай жазганды, хар
эрттен сайын
Тенгизге секирип, ётюп кеткенча,
Ары кетип, ётмек деп
къоркмайын,
Къара чынгылдан секирип ётгенча.

Сая дунияны тормелерин чачканыча.
Жар кон сайын, жангы
Къар акь этип, ол ары ёрленгенди.
Турса да палахла отунда кюе,
"Халаллыкъдан бийик туу жокъ!"
- дегенди.
1962

Жазганды, эпияны, булутланы

ГОСПИТАЛЬДА ЖАЗЫЛГАН НАЗМУ

Жерими хар жол ташы да манга
Къысча жилгъан кибик кёрюне,
Хар къая да, жашы ёлген ана
Кибик, жиялай, къара бушун эте,

Учуп кел термилген тауларымдан.
Санга бир киши да жол кёрпозтмез,
Санга киши сылыкъ буйрукъ этмез,
Санга киши тели жорукъ салмаз,
Акъларыңга тот бургыю жаз.

Ташла мени атым айтанлай,
Ауаз келеди манга узакъдан:
- О, кыйдаса? Кел! - деп
къызгынганлай,
Ён эшитиледи манга тауладан...
1942

Мени кесинге бек тансык эздиги,
Палах желинден кююк бетим.

Азат къышум, сен учуп кел бери,
Алып кет мени таулагъа керп!

Азат къышум, сен учуп кел бери,
Алып кет мени таулагъа керп!
Уруш къаннга болгъан элени
Башы бла элт, эркин къыш, мени.

Эки къатынның эркин керип,
Акъ тауларындан учуп кел бери.

Къоркмайма атарса деп
чынгылга,
Къаным төгюлор деп къыялга.

Сени кёкде къаны душман тыймаз,
Къанатыңга кыгага жел, аз.

Азат къышум, сен учуп кел бери,
Мен термилген таулагъа элт керп!..
1942

УРУШДА БЕК КЪАЙЫН КЮН ЭТИЛГЕН НАЗМУ

О, къайырсыз, чексиз бийик кёк!
Сени тюбюнде кеп айландым,
Сууукдан булай, къардым кеп,
Сууукъ жулдузлагъа къарадым.

Окъ тийип, жатар къар юсюнде,
Бийик булутла сансыз ёте.

О, кыйдады, кыйдады неги
Адамны азап кёргенини?!
Жилийма, сууукъ ташха чёноп,
Къар а жабады ёлюкени!..
1943

Мен ёлсем да, сени тюбюнде
Инсан кеп жюрюк, бушун эте,

УРУШДА ЭКИНЧИ БЕК КЪАЙЫН КЮН ЭТИЛГЕН НАЗМУ

Барды да амал унутурча барын -
Къайгыны, бушуланы, палахланы:
Къыйын сагъатда, кероуну чыгарып,
Алсанг, ёз ёшоноңго тиреп аны!

Елелле тилле. Елмейди бушун.
Ол ёлюрлюкюдо, анга ёлюм жокъ
Дунияда. Алай эскиди бушун...

Мен, кыйда болгъанымы да билмей,
Къабыр ташы кибик, сын болама,
Эшикте кечемид, кюномд,
кёрмей,
Къая ташлай, тынгылап турма.

Унутур эдим бу къара кюлени,
Жарлы болгъанларын кеп аналаны,
Ёксюз болгъанларын кеп сабыланы,
Азалпы, бу кюп болган къыяланы,

Унутур эдим жоюлуп, къан жуугу
Болуп жахтанларын да соудатланы,
Болмаз эди азап чеккен жуугурум,
Кёрмез эдим палах жакъгъан
отланы!..
1945

Ол заманда, Исса фыйгъамбарлай,
Тю чюлиени кюп аяллары
Урсала да, мен кёр турганлай,
Ачыгъанларын ангылаптам!..
1945

Алай жашуу къарайды, анан кибик,
Кёзюме къыйынлыкъ жеткен сагъ-
атда:
"Жахшыма, кел эт, башынгы
тут бийик!
Жашуу бош затды деме сен
палахда!"

Унутур эдим: тереклеге
Тенг болуп, мен тынгыларча,
Таш кибик, зат айтмай тургурга.
Нед сёз адам жюреклеге?
Садакъ окъ кибик къанга!

Не фыйда! Мен тюйюме таш.
Тюйюлме ырахат терек.
Да мени ол умутум бош.
Буюрлуганд - адам жюрек
1945

Салама кероуну сууукъ къабына,
Къарап турганлай акъ къарда
кызы ызгъа,
Чыдарма деп жерни хар палахында,
Сёз берме жашууга - анабызгъа!..
1943

Тынчылыкъсыз ёлюм къайгыгъа,
Барын да эшитирге, кёрюрге,
Кесуу баш кибик кюрге
Боз кюлге бурлугунчунга.
1945

Нечик терк кетип калды жай,
Кёк кенчиги кетди жерни.
Къар жауду билмей турганлай,
Биз кёрдок чыммакъ эртенни!

Тынгылайдыла терекле.
Тынгылапсаммед алай!..
Чапырақлары шыбырай
Тынгылайдыла терекле...
1945

Жай айла кибик, озарла
Жылларыбыз, эсленмейин,
Чапырабыз чал болула,
"Жашаудан къандыкъ" - демейин.

Ол тынгылау бла эриште
Тынгысыз сёзле уя немле?
Жаныгы сабыр этелле,
Тынгылайдыла терекле...
1945

"Жай не терк кетди!" - дегенча,
"Жашуу не терк кетди!" - дербиз.
Кыш кете, къар эригенча,
Биз да дуниядан кетербиз...

Да, ёлюрбюз сен да, мен да,
Терекле былай турула.
Ала мамыр тынгыларла.
Тынгылайдыла терекле...
1945

Кёк кырдыкга жатарма да, мен
Унутурма кеп къайгыларымы.
Унутурма мен ачыгъанларын
Адамла салган жараларымы.

Тас этем да барын да мен,
Барын: юйюмо, жерими,
- Бир киши сыйрмез менден,
Кыйда болсам да, ёлюмом.

Менден аймаз жулушакълыгын
Кырдик, аруи ийисин аймаз,
Жашырынмы кишиге айтмаз,
Харамлагъа не терсиги болмаз.

Тас этем да барын да мен,
Барын: юйюмо, жерими,
- Бир киши сыйрмез менден,
Кыйда болсам да, ёлюмом.

Мен ёлсем да, алай кырдик чыгар
Къургакъ къабырмы юсюнде жаз.
Ол бир ачысуз, атасыз ёсер,
Малла отларла, кесин аймаз.

Юйюс, жериси да дунияда
Къабыр орусузлай къылаз.
Барын сыйыртсанг да мында,
Ёлюмо киши сыйрмез.

Машалла санга, киши тиялмай,
Сулай ырахат эттеңни ючюн.
Машалла санга, жулушакъ кырдык,
Къабырмында битеригин ючюн.

Тас этем да барын да мен,
Барын: жерими, юйюмо,
- Бир киши сыйрмез менден,
Кыйда турсам да, ёлюмом!

Машалла санга, киши тиялмай,
Чыгыса, жарыкды, кёрдо кюнон-
гъа,
Мен ёлсем да, былай чыгарыксыз,
Машалла санга, ол кюнон ючюн!

Тас этем да барын да мен,
Барын: жерими, юйюмо,
- Бир киши сыйрмез менден,
Кыйда турсам да, ёлюмом!

Алай эскилле налатны сёзлери,
Алай эскиди дунияда чамлануу.
Ала кетермеле палахны керп,
Къайдан чыксын алагъа
алай къарыу?

Сен салган айыбымы, не фыйда! -
Къаманы урууу бла жулма.
О, бизге алай кишилик къайда?
Мен, Пермонтовча, окъдан
жыгылмам!

Не айткън? Айтханыңдан
магъана нед? -
Тынгылайык, къая тынгылаганлай,
Жол таш тынгылаганлай

Ол, эр кюлени заман атына
Миндирп, къайтамазга кетгенде,
Къынакъ, къул бола да туу
айыбынга,
Бизни киши болганыбыз а нед?

Мен ёлсем да, алай кырдик чыгар
Къургакъ къабырмы юсюнде жаз.
Ол бир ачысуз, атасыз ёсер,
Малла отларла, кесин аймаз.

Юйюс, жериси да дунияда
Къабыр орусузлай къылаз.
Барын сыйыртсанг да мында,
Ёлюмо киши сыйрмез.

Мен ёлсем да, алай кырдик чыгар
Къургакъ къабырмы юсюнде жаз.
Ол бир ачысуз, атасыз ёсер,
Малла отларла, кесин аймаз.

Юйюс, жериси да дунияда
Къабыр орусузлай къылаз.
Барын сыйыртсанг да мында,
Ёлюмо киши сыйрмез.

Дунияда бир сёз айтмасам да мен,
Шош болган къара сулай,
Бушуму окур элле кёлеримде,
Тилсиз итни кёлериңде окулгъанлай.
1945

Мен ёлсем да, алай кырдик чыгар
Къургакъ къабырмы юсюнде жаз.
Ол бир ачысуз, атасыз ёсер,
Малла отларла, кесин аймаз.

Сен иеси ёлген итни кёлериңе
Къарагъаным болганымды?
Бушун аны тюз къаргъан кёлериңде
Эсинде уя къалганымды?
1945

Мен чыгълалым жылпасыз атышса,
Бурулмас тапанасы жауум,
Кылырма тенг болганлай
къатыннга
Эм къоркъакъ къулунлай айыбымы.
1945

Алай эскиди бушун дунияда,
Чагъырдан эсе да эскиди ол.
Ол тууган болуп кёк бла бирге,
Ансыз бир жары бармайды жашуу жол.

Алай арыгъанлай кёлерим!
Къысып айлансам эд алаңы,
Бир зат кёрмей башында дунияны,
Алай арыгъанлай кёлерим!..

Алай эскиди бушун, Сюймеклик
Бла тенг болмаз аны жыл саны.
Алай эскиди бушун, тил бла
Тенг бола окур жыр саны аны.

Алай арыгъанлай кёлерим,
Къысанлай айлангъаным келед
Алаңы. Пот бармай кёрмед!
Алай арыгъанлай кёлерим.

Алай эскиди бушун, Сюймеклик
Бла тенг болмаз аны жыл саны.
Алай эскиди бушун, тил бла
Тенг бола окур жыр саны аны.

Алай арыгъанлай кёлерим,
Къысанлай айлангъаным келед
Алаңы. Пот бармай кёрмед!
Алай арыгъанлай кёлерим.

Жерни башындан къуруйла халкъла.

Алай арыгъанлай кёлерим,
Къысанлай айлангъаным келед
Алаңы. Пот бармай кёрмед!
Алай арыгъанлай кёлерим!..
1945

Эстери

1956 жылда редакцияны жумуш бля Къабартыгы барам. Анда тау жайлыклары биринде машинаны тохтама...

«Салам, шүкүм!»

мағанасын аңгыларга көрсөтөт. Жолдан тоштен ташчыкылары тауларын эшитип, артка кырайтмы...

Жол узуну «Донну», Ростовдагы жазуучулары, мени ишимин оюсонд да сора эди...

Анда аллай коюкчу сезгенсе, анга жууак затлары угатын, аны кесимде, улуу жарыуларыны айтыртып келгенди...

Ол кеси бийик сөзүмдү инсан багыны сабапты тей бергендегиде да бийикте көтөрөгөнди. Биринчи тобушубузодо тоштонгон эдим...

Жуушуму бошап, Жазуучу союзларына, аламат адамга, жазуучура Адам Шогенуцко барам...

Адам бля Хачим къабартылыла малкъарылары кыйтырларын сакталганыларын, тауу жазуучула бля бери Къайсын да болгунун билдиреди...

Михал Михайлович бизни таныдырады. Ол Къайсын эди. Билем, сиз бизни жаш поэтирлерибизин назмуларын орус тилге көчүрөсүз...

Къайсын окуучула бля тобушуму. кыйынды. Эрттеден бери тобушаламай турганыбыз, ол азлык этериги да унутула эди...

Жоралапа

Бир мутуз эрттенликде Айрыла онгусөзд деп, Халим доон тойлодо, Сен артка жолусуз деп...

Арткызда бек бир ненча бартыныбызны эсгерме. Алай да тошоуп, сууку сууга жалабыз...

Салам, къарындашым, бизни жербиезде, бизни тауларыбызда Къайсынны ол кичиге кырамын эсгерме...

Ол кюн хар не да эркин эди - ариу сөзле, назмула, чагыр, аш - азык, биогон да узакъдан Къайсынны аузы бля таула аламы араларында киле...

Биз, Къайсынны шүкүрлар, билгенбиз аны кыаты ауруганын. Алай биз да, ол киби, фронтчула эдик. Урушда, окла тобунонда бары да ёлмейди...

Къайсын ауруганында Ростоха келген эди. Ол иги, жангы аны отуу бергенди. Даниил Долнинский бля баруучу эдик аны саугуучу сора...

Бир жол да барабыз, Къайсын, индуркыда тынч отуп, аны жанында ой бийчеси, ариу Элизат, чёгюп, эрини бутун шылап...

Келбиз тугамы аны болынчадан ашыра барабыз. Биз ючуленбиз: Даниил, ол замандагы областьда культураны таматасы Вечеслав Куцезь эм мени Халыбыз - мурда Къайсын биз да ойнарга корошебиз...

Къайсын арыган эди, алай вагонга кирип олтурганын айлап, жарык кюлоп: «Кетип барам, энди хар зат да та болупкуд», эди. Сора бизни бля саламдалганы - энди тобушубузодогө дери...

Николай ЕГОРОВ, жазуучу, Ростов шахар, 2008 жыл.

ЗУМАКЪУЛПАНЫ Танзила Жерими шайыры

Кёк сарнап таралганыча, Кёне, кюн да - къарангы, Кюн тулуп калганыча...

Милетни тууган жеринден зор бля къысталганы... Ол ачылык, къатылык, урушдагы сөрмешери бля къытыша...

Малкъарны битемеу дуния таагыжына кийргенди

Танда тауган хар инсан, аланы алай союмоп, назмула бля айталдык ол сезимин. Къайсын а пост болуп тууганды таулада - Гиче замандан бери мени таула билгендеги...

Табийгат берген факху

Къайсынны иги тангываланы, ол санде мени да, аны бир сейир закыйлиги сейириндирючю эди...

Емюрлюк темала

Жашаил, урушчу отуно тошоуп, тууган журту ючюн кел сөрмешлеге къатышп, ауур жарылы болуп, госпитальда сиксыз жатканды...

Ташха, агъачха жан сала, Ачып дуния жолларын, Чан, къумурко, таш, агъач - Сен буруоган жашагыра...

Сен кырымды бергенде, Сен кырымды бергенде, Сен кырымды бергенде, Сен кырымды бергенде...

Адам Шогенуцко бля Къулипаны Къайсын Чегемде. Суратыны Шахмарьяланы Алексей Къайсын.

Къырамындан ташпагы жан киргенди Къайсын бля хар тобушуды да эсимдеде, кюрж бля къыздыргычана...

«Биз кёрюрге, эшитирге, айтыргы, жийиргя керекбиз»

Бир кер Къайсын манга бля бир жаш поэте Нальчикнен узакъ болмай орналган Акъ-Суу эдик малкъар тилде окуганын эди назмуларын...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

«Дружба народов» деген журналда бир гиче отуочук бар эди. Бир кер ары келгенде...

Инна КАШЕЖЕВА, поэт.

Сураттау искусство

Кэулийланы Кэыйсны, хар улуу поэтка, музыканы бек бийик искусствога саяканды. Художонкого өтөп, статьялар факмуларина хурмет этгенди. Атындак аны жоренине армения уста Мартин-Сарьян жууксзиди. Анга бек белгилли статьяларында бирин - «Так растёт в дереве» - дегенин атагында. Анда бийлай тизгине бардыла: «Кэулай жарымулугу сёз бла хар сезимин айталагынын. Андан башурама музыканы алында эм сөөме живописин. Ала бла бирге поэзияда өлкөмөз тизгиниле де чоккы ырызма. Ала болмаса, мен кэюйда жерди сунарлык эдим кесими».

Поэтин берекетли сыфаты, улуу фахмусу художониклине да кебосюн көлөңдиргеннел, алхам бергеней турганды. Россияи, республикалы усталда да изленилди аны портреттерин ишлерге. Аланы саныха бек алатматтары да барды.

Сэюсюз, хар инсандын кесини Кэыйснын бар-

ушак бардырганында, Кэыйснын эсгермесин ишлерге ол кеси сау кэадырда окуна акылы болганын, алай аллай амал чыкмаганын билгенден эди. ол жашуудан көтөндөн сора да, Такумашев кесини муратын кэыймагында. Оноч торлю вариант-ны хазырлаганды. Шахарны кэурулуш жаны-

регини тынгысызлыгын, хар атыгын оок иююн жарысыганын да окуйбуз биз анда. Белгилли кырачак - малкэар скульптор Кэрымшаухулан Хамзатын ишлерин да белгилерге керекбиз. Биз билгенден, ол эки көрө кэйткенди Кэулий ууну сыфатына. «Аны ишлеринде, поэтин кесине ушаганындан сора да, ич дунисыны ариулугун, бир кишиге ушамагын, сейра адам болганын керобиз» - деп жанады, поэтин кесине Л. Кишева. Скульптурада пост дагында Атабийланы Халиманы бла Черкеланы Тахирни да көлөңдиргенди.

Художоник ала да кэыйгында бизге кеслерини чыгармаларын. Ала да биз хар торлю Кэыйснын таныйбиз. Баарында айтканымча, бирде поэтин хар кэыйда да ачык жорекли, жалаңда оптимист сыфатын көрөргө излейдиле. Мени оюмуна көрө, Кэулий улуда, жаркыч деген эди автор. «Кэара бетли поэзияга бахшда туюмбойбиз. Кесини кэадырына айланп жазган тизгинлеринде окуна ол анга ыразылыгын айткенди алай урушуда кэйтмай кыагында оюн а жарсыма, дегенди. Аллай сагышыла бла жашаганын бети хар заманда, кичи-жарп турму алмал да жорку, ол кеси айткандай, «не верю тем, чьи никогда глаза туманом не печалются...» Алайды да, аны ол эжилгин, жашууга хар заманда да байрамгача кэарамаганын ачыклаганын портрете бизге багыла болууга керек суналма. Ол жаны бла алып айтканда, Гуданаланы Борисни белгилерге тийшилди. Аны бети поэтин, философун, таулу кишини, улуу художоник, «жашун - бирлеуун» деп жашууга инсандын бетиди. Кэыйсны кесини сагыштарына, эсергери

Гуданаланы Борис.

ды, ол башканыкына ушайды. Хар бирине да аны кесибизди көрөбиз. Эсимдиде, Нальчикде поэтин атын жорюктөн проспекте скульптор М. Такумашевни Кэулийланы Кэыйснын эсгермесин ачылыганында, бирде жаратып, ыразылыгын билдиргендике. «Таула жанына кэарап олтурды», бети да кэыйлай өктөндө», дегендике. Бирле уа, закий поэтин битеу дуня масхатба эсленмейди, ол асыры тынчылык чөпчү турды», - деп, өз оюмларын анылаганында.

Беш жыл мындан алгара, автор бла туюбаны ишини июсунден

бла художестоу совети биз оранда биз көрунчө торлосюн сайлаганды. - Мен эсгертеме бу магынаны бериге югорешме: Кэыйсны арпай, таш ошон көтөндө. Аны инбашана атылып турган костюму жол келлю болганын, аны жолочулугун көргөздөтөди. Кеси уа узакчыга таулага кэараиды, ол бийикте чыгаруулууду, деген эди автор.

Поэтин Чегем шахарда ю - музейинде эсгертеме да Такумашевни чыгармасыды. Аны бла да кэыйлай ушайды. Поэтин сабыр бети, хар затны да эслеген кээле, бирде кэю кэарама эсинде, жытала. Аны жор-

Портретленген залеря кэурагынгы

тэюп турганында. Сэюсюз, Н. Гусаченкун портрети да бу галереяда энич жерин алады. Мында биз дайым да фотоаппарат бла алынган суратлада, Кэулий ууну алай сыфатын керобиз. Ол таукелди, кэарама ахшы оюмла, умулга эдилери.

К. Половичкий да кэыйгында бизге ала-мат ишлерин. Аны пост, хар заманда ишелеу столун артып олтуруп, алпанда да ору позияны чыгарып, Кэыйсын баш урган Александр Пушкин гиче скульптурасы да сюеилди. Биз алайда поэтин араларында биркичнин, фахму өнюлүп кэалмагынын, закий закийге кэаисы өмюрүдө да хурмет эткенде торлоснобиз. Половичкийди Кэулийланы Кэыйснын бла Алим Кешоковун суратларын бирге ишлегени да бу теманы андан ары барды.

М. Такумашев.

лерине кетпиди. Ала уа кэыйлай көк, мудах, ачы да, татыл да эдиле. Автор аланы барын да көргөз-талганды.

Кэыйсны художониклеге этген улуу хурметтен, алгага соймакликден ми этген болур эди аны гичте жашы Азаматха ол хунер. Аны да барды атасын бир кэууун портрети. Аланы хар биринде пост башында. Биринде олтурды атасы юйде киичуучу, торсюнлю отгары жан бла. Сагышы, шургулу кэарама бла. Графикада ишлеген суратлары да сакланадыла Азаматын Кэулий ууну Чегемдиги ю - музейинде. Ол атасын жалаң да мудах чыгарып тутканды окуна көрөндү. Мени оюмуна көрө, поэтин художоник жашы ишлеген

билмебиз, ол муратын жетгенин, кэалганын да. Башка совет художоник Ю. Скормиков да сынга-анды кесин, таулу намзучуну сыфатын холста көргөзтөп. Ол поэте чепкен кийдиргенди, баим, аны миллеттин, Кавказын белгилей. Мында Кэулий ууну, башын жагынына салып, кеси сагыштарына кетпиди.

Белорусу художоник В. Волков да кэыйгында кезин поэтин галереясында. Ю. Богдасаров а поэтин графика бла ишленген портретлерин көбөйттөгөнди. Ол

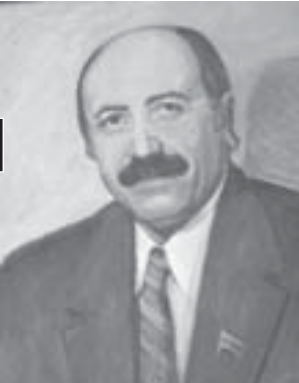
Совет художониклеге да изленилди таулу намзучуну сыфатын боюлуа, торсюнле бла ишлеге. Быйлазды Ю. Рахманов, белгилерчиде. Ол Кэулий ууу бла шекулук журуттогөнди. Аны поэтин жанындан этген сураты сейриден анда Кэыйснын солуи турганында, саппа - сау болуп. Автор аны жалаңда башын көргөзтөп кэыйгында, алай кэалап, бир кэуууну, жашуу бардыра анда!

Ленинградда жашаган В. Астапов в Кэулий улуга жазган кэагында, алай кэалап, ишлерге союилдени, аланы ахыр туюбундеринде, жаш художоникле да биргелерине болуп, муратын жетпей кэалганын айтканды. Алай эми заманда да Кэыйснын суратын ишлеге заман табарын айтты. Биз

Кэрымшаухулан Хамзат.

Кэыйснын суратын башка белгилли кавказчалына - Р. Гамзатовуна, А. Церетелини, К. Хетагуровун эм башканын портреттерини саныха календарьга салганды.

Дюгерли А. Арчегов, Кэыйсын бла таныш да болуп, окугун кезиюнде диплом ишине поэтин «Мир дому твоему» деген китабын сайлаганды.

Н. Гусаченко

Ол ишлеген Кэыйснын портрети да көк белгиллиди. Дагында поэтин юй - музейинде Кэыйснын сураты салынган киздин да көрөгө болуукду. Аны автору А. Коусово музейин ачылыгына сауга этген эди.

Поэтин Москвада, Нальчикде басмаланган киталарында графика Кэулий ууу, Аны жашууну хар болууну, хар куюн ачтимишле да болгандыла. Сэюсюз, Г. Паштовну сагынгыга керекди. Аккэыйланы Якунуу бла Сираны Кэыйснын назмуларына ишлеген сериялары да поэтин назмуларыны бийикликке жеткендиге. Ненди а унутулмазык графика сериялары барды бу эки устаны. Караңдыш бла ишлей, адам аллай закыйлыкке кэыйлай жетеди, деп сейр - тамашагы кэала-

са. Кэыйлары Имарда да туюлюмо Кэулий улугу чыгармаларына сансыз. Биз аны художоник кызын ишлеринде көрөбиз. Графикада дагында Заур Б. Ажакоскумуу бла Шенуван Ю. Юсупову да сагынгыга тийшилиди.

Алары белгилли Виктор Абаев бла Мухаддин Кишев да сакыла-

дыла поэттен акылан сэююн. Кэыйсын бла туюбушле улуу кэууанча, бир торлю шолкта бурулганналарын интервьюла Мухаддин айтады. Сэюсюз, экимин ишлери да бу галереяны толугу этерге, бизге аланы Кэыйснын танырға себеплик эттедиле.

Югюнчю художоникленди да эслерин алганын турады Кэулий ууу. Аны жашууну хар болууну, хар куюн ачтимишле да болгандыла. Сэюсюз, Г. Паштовну сагынгыга керекди. Аккэыйланы Якунуу бла Сираны Кэыйснын назмуларына ишлеген сериялары да поэтин назмуларыны бийикликке жеткендиге. Ненди а унутулмазык графика сериялары барды бу эки устаны. Караңдыш бла ишлей, адам аллай закыйлыкке кэыйлай жетеди, деп сейр - тамашагы кэала-

са. Кэыйлары Имарда да туюлюмо Кэулий улугу чыгармаларына сансыз. Биз аны художоник кызын ишлеринде көрөбиз. Графикада дагында Заур Б. Ажакоскумуу бла Шенуван Ю. Юсупову да сагынгыга тийшилиди.

Алары белгилли Виктор Абаев бла Мухаддин Кишев да сакыла-

Музыка

«Бетховен тауланы сюерик эди...»

Мен бийлай сөзлө бле башлашкан эди Кэулийланы Кэыйснын статьяларында бирин: «Мен бир жол быйлай оок этгениме: Бетховен тауланы сюерик эди, алагы ушайды да аны музыкасы, тауланы хаусы барды махмаларында, ол аланы бийикликтери бла солууду».

Не куючло, көрти байламыкты. Кэыйснын бети белгилли композиторланы араларында байламлык. Таула бла музыка бирдиге анда. Бетховен Чегемге келип болса, кээ алыгызыга бир кетпирей аны, кэыйлай сукнакыйлык этерик эди Кэыйснын анга, тауланы июсеринден тауруулары айтып, назмуларын окууп! Мен да ичанама, Бетховен сюерик эди тауланы. Нен? Аны музыкасында да. Кэыйсында, эч торлю до кунини, эч торлю юк кэазаат этгеней турадыла да, андан.

Жайырманчы өмюрнө урушун, көңгөнчюлюгун да сынгаган пост, кеси жагзыналай, жашауда бардан эсе, таулу көңгөнчю болганын эрте ангылапанды. Бетховен да фахмулуугуна жерге насып тапмаганды. Жайырма алы жылында кыуагылардан кэыйлай адык жуксзиди, хар кимин да бек таша сөзмөлерин да фахмулуугуна жерге насып тапмаганды. Жайырма алы жылында кыуагылардан кэыйлай адык жуксзиди, хар кимин да бек таша сөзмөлерин да фахмулуугуна жерге насып тапмаганды.

да хорлаганды Бетховен. Жорек кичи торлосюн кэыймагында кыуагыларда композиторго туюлуптоу кэалагы. Он битеу жашуу философисын музыкага сыйындарын, оюмун аны аны музыкасы, тауланы хаусы барды махмаларында, ол аланы бийикликтери бла солууду».

Не куючло, көрти байламыкты. Кэыйснын бети белгилли композиторланы араларында байламлык. Таула бла музыка бирдиге анда. Бетховен Чегемге келип болса, кээ алыгызыга бир кетпирей аны, кэыйлай сукнакыйлык этерик эди Кэыйснын анга, тауланы июсеринден тауруулары айтып, назмуларын окууп! Мен да ичанама, Бетховен сюерик эди тауланы. Нен? Аны музыкасында да. Кэыйсында, эч торлю до кунини, эч торлю юк кэазаат этгеней турадыла да, андан.

Жайырманчы өмюрнө урушун, көңгөнчюлюгун да сынгаган пост, кеси жагзыналай, жашауда бардан эсе, таулу көңгөнчю болганын эрте ангылапанды. Бетховен да фахмулуугуна жерге насып тапмаганды. Жайырма алы жылында кыуагылардан кэыйлай адык жуксзиди, хар кимин да бек таша сөзмөлерин да фахмулуугуна жерге насып тапмаганды.

ола жазганы бла бизни эсибиздеди. Кэулийланы Кэыйснын назмуларына көрө ципк жазар муралы эди. Жарсымга. Сейридо ауруп, ол толмаганды.

Пост да кесини бек лирикалы назмуларыны экин - «Музыка» эм «Биз музыкага тынгалы эдик» - дегенин шүбүна атганды.

Дагында Э. Колмановский, Р. Шедрин, Н. Погомов, Я. Френкель, А. Флярковский, А. Махжухов, В. Власов, республикалы композиторла Х. Карданов, Жетеланы М., Райчыкуваны А., Рахалына А. В. Молов эм башкала салгандыла Кэыйснын назмуларын музыкага.

Аланы белгилли жырчыла, репертурларына кышуу, улуу залпадан айтып турганында. Кэыйснын статьялары биринде жалаңда аруу бешик жыр турганында сукнагынын жазды. Аны кесини поэзиясында да бардыла бешик жырла, алдан бирине Э. Колмановский музыка такыганды. Ол жаны кесини заманына бек белгилли жырчылардан бири Май Кристалланы жырлаганды. «Всё еще впереди» деген а совет жылпда ахшы жаугау жашырмады. Ич сөзюн поэте ишанууну көп затны июсунден халпарды. Композитор аруу роман-

Кэалмукуда жашаганын тен кызым, бир бирде тойланы бардырганын, алайда жашуу назмула да эркин болганын белгиле, ингири уа «Всё еще впереди» жыр бла бошоганын айткан эди. Адамал а такыйкылапанды, аны сакылапанды болуп, бир кесек абырып, алай аны магынасына туюнгоңней а, бары да сойлоп, биргесине жырлаганын халпарга алапанды.

Буюгон да жырчыла, башында сагынатындаланы жырларын алып, кэууачуудан улуу ыразылык табдыла. Сэюсуюн, «Жулдузчукыла» сабын ансамбль көп жылланы ичиде репертурандан Кэулийланы Кэыйснын жырларын кетермедди. «Пусть никогда не умирают дети» дегенин айтып (комп.

ишли максам тапканды. Поэтин урушка кэажа, турган жерине соймакликке ачыктыган, граддан поэзиясын көргөзтөп назмулары да көлөңдиргендике композиторланы.

«Женщина, которая поёт» деген фильмден жырчы кесинде эсе алгыз жайгыган ордиле халкыча. Анда баш ролюу Алла Пугачёва ойнап, жырлаган эди. Кэыйснын «Женщина, которую люблю» деген назмунда «люлю» сөзю орунуна «лю» дегени салып айтканды. Сэюсуюн, битеу фильмде окуна алы бек алап такыйкылапанды.

«Песню देखушам дарю», «Мелодия» дегенде эм башкала уа! Аланы хар биринде поэтин музыка бла байлалык, жорек ургагы эдилери. П. Пешенко, В. Топкунов, З. Тутов, Полад Буль - Буль оюну, Р. Бабаев эм башка совет, россияи эстрадауны улуу усталары айткандыла таулу поэтин эсгериле салынганын жырларын.

«Созданы Ахмат. Халкын жырдына элтген Сэюз чигилки Бола толокте, Кэыйсын кеткенди Елюмосоюлке. Жарыта келип, Алай чыкорду. Сыйла аты а Халкы кетюрду.

Ол эч жерине кэыйлап турган, Журтун бийикте Кетюрүп турган. Сэюз тирдикте, Аны өлсган. Хар таргы жарык болуп киралган.

Адамлыгы кушу Кибик учалган, Фахму Минги Тауга ушарган.

Ташы жарасын Ол сау эталган, Миллети ююн Отдан атылган.

Гирчи халкыны Ол-жыры болган, Халкы барса да, Макардан толган.

Жерини бетин Кэуулаты этген, Халкыны аты Жырдына элттен. Кэыйсын ишледи, Хар ниягына, Жар назмууна, Хар назмууна, Хар инанырча. «Мен сау кэадырда. Ол жашам да сау». Дегенди манга Набаш Минги тау.

Кэыйсын жашады, Халкыны бирича. Халкы уа аны Сююдо, мингича. Не кэыйлангы да, Бек аур торлю Эди ол сауда. Махлар а - юлю.

Миллетте кесин Юлешил аты, Кэыйсын кэалады, Кэалады саулай.

Аккызыланы Якуб бла Сираны «Музыка» деген серияларында.

Т. Блаева) эршишледе хорлайдыла. Шахадланлы «Пасточка» бла «Скани, мой ослик», В. Каширову «Восвал песенка», Х. Карданову «Не убивайте тишину» бла «Лёгкая песенка», Эчеланы Музафараны «Акс кыарчы» бла «Тау

Бетин САРАКУЛЛАНЫ АСИТ хазырлаганды.

КЪУЛИЙЛАНЫ КЪАЙСЫН:

Бизни бирлигибиз бек изиги

Ахыры. Алып 10-чу беттеди.

Мен Урагда иги кесек да кенде жашай эсем да, кесини тутуун ююмде - Башкортостанда, тын отупур, акын уюн кент эу-лакпага жайыл, килеп турган Мустай Каримни ауазын зшитип турама, «Шукулуга узаклык жокчу» деп, ким айткан эсе да, бек тюз айтамын. Къайда айлансам да, Мустайны къыздым болгъанна сунама. Ол маңда, гитче сабийлик жылларымда, кесими тиремде тенглерим бла эшекте да минип, тау беттерине къой котпен, неда сырта отун алырга баруучу тенглеримди жорюмде бер жуюучу, айтылгыш кудожника сыйлыды. Мустай бизге: «Уаук болмаймы!» - деп, кеп кер айтады. Ол кеси да айтан насыйат сёлзөрине бек кыраты.

Биздеди. Бу статьяда мен ма аны айтырга союме. Киведе поэзия бла шукулугу жу-данни бла сойген, таза ниетли, адам сукулубуна бийик маданиетли назмуу Микола Басманни, казык, чамар Николай Ушакову, жоюргени теринден тизип чыгарган ариу пирикани иеси Леонид Первомайскинин жашауда болгъанлары мени кюнлериме къалдай бир жарыксыз къошадды. Мен буурдан окуна кесими Олесь Гончарны бек кочлю романтикке санаган адамланы бириме. Жылуу бетли, жумушакыш шаруучу Юстияс Мартинкавичносу прозаларыгуе Гюстае Вьернуу нак-кирларкы была эр сыфаттагы Нишви Доминани оспоринден - Молдаванын фахмулу жашларыны юсюнден кеп-кеп сагышла этеме.

Алиги Кашоков экибиз да Чегем районда чыктыган ачык бийай бир жаньна салып койсак да, бизни шукулугубуз бча бла къурчаланганды. Мен ёмронуи кебон аны бла - Къабартыны закый жазуучусу бла - бирге ётдоюргенме.

Сора уа, къзаэх адабитинде «Къан бла жер» трилогияны жазган, таушлук романтик Абдыкаим Нурпеисовну белгилу болууна мен кесими къуачымыа санайма.

Мени оюмула кёре, аны оюлепсы совет прозаны бек игилерини санаындады. Василь Быковну жаңгы повестини басмадан чыктыганы мен ючюн, кеси алыгна бир тамашалык ишди. Бу бек улуу махтауга ти-ийши художникчи.

Ма бу затпаны жазганымы себеби, совет адабитни къаллай уллу фахмулары болган жулдзаны бирге жылып, алыны барысан да бирлешкирип турганын айтырга сойгонимди. Былайда мен ма ол жырылап жанган фахмуланы жалаңда бир къауумун юсюнден айта турама. Маданият бла музаланы шукулугунча, жалаңда бир кесек адам кич-кумет бермегени кертиди. Сора, мындан бир кесек заман алгъа, октябрьге дерил хал арталдыла башха торло эди.

Халкыны шукулугу адамланы шукулугуларында кыралды. Ма иш алайды да, мен кесими жазуучу досларым ёз халкларыны насырлары бийай кыты байлышан шукулубары юсюнден айтырга итиндим. Биз, хар бирибиз, кеси алыбызга болса да, жырыны, онгмазык бир болууга болган жырыны жырлайбыз. Мен бу сёлзөрлери жыргалан художникле-рибизни Ата журтубузун, кесими

Мен бизни шукулугубузу эмда музаланы шукулубуларын союме. Сора да Пушкинин ёчолмыз - ёлмезлик сёлзөрин эгеге тошорлогом келеди: «Шукуларым, бизни Союз бек игиди!»

(Статьяны «Советник Кыргызстан» газетинде къарачай-макхар тиле Улакъланы Борис бла Хочулану Алябет кечюргендиле).

КЕРМЮКЛЕ Чыгъ армалары, илму статьяла, жырла, суратла да

КЪМР-ни Миллет музейинде Къулийланы Къайсынын 95 - жылгъына жорданган илму-мюч ачылыганды. Жашай окуна жыйымдыгы чыктыган назмуучу, сёзсюз, андан ары да китабы кеп эди. Ала артыкыда 1960 - 1970 жылда аслам басмалангандыла. Москвада. Нальчикде, башха шахарлада да торлю-торлю тилдеде чыгып, ол заманда Совет Союзун республикаларында да белгили болуп, алада да Къайсынын ёз тиллеринде окуму амал тапчанды. Кермюкде поэтии онбеш тилде чыктыган китабы барды.

«Мир дому твоему!», «Высокие деревья», «Жит!» - бу жыйымдыкъланы юсюнден арт заманда хазна сагынылмайды. Алай кесери заманларында поэтии жука китапчыларын окуучу жаньндан керу кетермегениди. Аладан сора, бийик къырла саугылага тийишли болган «Человек. Дерево. Птица», «Книга земли», «Жаралы таи» - была да алгандыла кермюкде кеслерини тийишли жерлерин. Сора поэтии экитолугу, ючтолугу, башха да аны бай чыгармачылыгына, шгырат эле, оселдишеди.

Кермюк бир неча ёлмюмден кыралганы себегли, жазуучуну жашуу жолуна бла чыгармачылыгына аталган китапла экинчини толтургандыла. Бу жаны бла уллу ишин бардырган Эфеменчылы Сапиевни аламын. Мен Фуданы томлары уллу жерин алгандыла. Поэтии кой бийчеси Элизат бла къызы Жанна да, сёзсюз, къайсыноденягыа

кеслерини къошумчулукларын кийиргенди, неча ити да байлык-ландыргандыла. Окуучу алыны да табаркыды мында. Поэт ара газетледе, журналга кеп интер-вью бергенди, аны статьялары да басмалангандыла, жазганылары юсюнден да айтылганды. Ол материалланы да унутмагандыла кермюк кырагана.

Чыгты поэзия музыканы эгечи болады. Къайсын а кеси да чекис сыйгенди музыканы, композитор-ла да аны назмуларына дайыма эс бурганлай тургандыла. Озган ёлмюк поэтии назмуларына керу жазып жырла бир талай жыйымдыкыга киргенди. Бел-

гели орус композитора Свиридов, Фельшман, Шедрин, республика-уласта да Карданов, Молю, Жетте ул эм башха аны назмуларына ёлмюсюз музыка тактыганды. Ол жырланы да табаркыдыла библиотекда.

Суратлу ижорестода художникле бла скульпторла бийе къойган Къайсынын портретлерин санап чыктыган окуна тынч тыйоилдо. Аладан бир къауумун керёбиз кермюкде. Орпада оюлген Г. Темир-канов ишлеген поэтии портрети уа библиотеканы жазуучуларыны галереясында окуна аны жер-ни алганды. Къайсынын жыры Азамат да къошадны кесини уллу

мушона бу жаны бла. Мында оюлген «Территория гор» жур-налда ол ишлеген портрете бла шагырейлериге да он барды.

«Ол, поэзия кибик, ёмюрлюкдю»

Былай ат бла Тырнауазуну пост Къулийланы Къайсынын атын жюрюгөн Келтир 200 километр узаклыкыда - Башилде - орналады. Биричине кер анга кызы поэтии аты он жыл мындан алгъа берилген эди. Анга шагытылгы этген мемориал кынага да ол тауну тейпесинде орналады. 4 минг 200-метрлик

улуну жуукълары, анга сый бер-генде да къатышканды. Андан ол къаум Къайсыны Чегем ша-хардагы ойюне атлангандыла. Анда къабырында уа тутуурду, анда журту болган Чегем ауузуна тейбергениди.

Бу журту ишге тийи къатышкан-ладан биричи Эверестте чыгып, жыйырма чаклы адам кёто-роилгенди. Алай бла ала позге хурмет этгенлерин, сый берген-лерге кёрюгзгендиле.

Бу жолгу къаум, алгынгы эки къауумча, ары мемориал кынага элпип бармагандыла. Ала анда, ичинде ары кимле кёторюлгенлерин тизмеси бла,

Келир төлөлеге саугага...

Къулийланы Къайсынын аты аталган тау тейпе Булуңгу элден 200 километр узаклыкыда - Башилде - орналады. Биричине кер анга кызы поэтии аты он жыл мындан алгъа берилген эди. Анга шагытылгы этген мемориал кынага да ол тауну тейпесинде орналады. 4 минг 200-метрлик

улуну жуукълары, анга сый бер-генде да къатышканды. Андан ол къаум Къайсыны Чегем ша-хардагы ойюне атлангандыла. Анда къабырында уа тутуурду, анда журту болган Чегем ауузуна тейбергениди.

Бу журту ишге тийи къатышкан-ладан биричи Эверестте чыгып, жыйырма чаклы адам кёто-роилгенди. Алай бла ала позге хурмет этгенлерин, сый берген-лерге кёрюгзгендиле.

Бу жолгу къаум, алгынгы эки къауумча, ары мемориал кынага элпип бармагандыла. Ала анда, ичинде ары кимле кёторюлгенлерин тизмеси бла,

улуну жуукълары, анга сый бер-генде да къатышканды. Андан ол къаум Къайсыны Чегем ша-хардагы ойюне атлангандыла. Анда къабырында уа тутуурду, анда журту болган Чегем ауузуна тейбергениди.

«Ол, поэзия кибик, ёмюрлюкдю»

Былай ат бла Тырнауазуну пост Къулийланы Къайсынын атын жюрюгөн Келтир 200 километр узаклыкыда - Башилде - орналады. Биричине кер анга кызы поэтии аты он жыл мындан алгъа берилген эди. Анга шагытылгы этген мемориал кынага да ол тауну тейпесинде орналады. 4 минг 200-метрлик

улуну жуукълары, анга сый бер-генде да къатышканды. Андан ол къаум Къайсыны Чегем ша-хардагы ойюне атлангандыла. Анда къабырында уа тутуурду, анда журту болган Чегем ауузуна тейбергениди.